

Återförening... och sen då?

- En kvalitativ studie om familjebehandlares kompetens i relation till att arbeta med familjer som återförenats

Emma Gyllström och Johanna Ålkärr

Examensarbete i socialt arbete och socialpedagogik 15 Hp

Socialt arbete och socialpedagogik, 61 – 90 Hp

Socialpedagogiska programmet

ESC501

Vårterminen 2020

Titel: Återförening... och sen då? - En kvalitativ studie om familjebehandlares kompetens i relation till att arbeta med familjer som återförenats

Engelsk titel: Family reunification... but what happens after? - A Qualitative study of Family Counsellors' Competence and Experience in Working with Reunited Families

Sidantal: 52

Författare: Emma Gyllström och Johanna Ålkärr

Examinator: Magnus Broström

Datum: [Maj] [2020]

Sammanfattning

Studier visar att det finns behov av ett socialt stöd för familjer som återförenas efter separation till följd av migration. Huruvida det finns ett stöd för detta är dock oklart. Då en huvuduppgift för det socialpedagogiska arbetet är att arbeta för social inklusion, ville vi undersöka vad ett återföreningsarbete kan innebära. Studiens syfte är att undersöka familjebehandlares kompetens och upplevelser av att arbeta med familjeåterföreningar när familjen varit splittrad till följd av migration. Studien utgår från en kvalitativ ansats där det empiriska materialet skapades genom halvstrukturerade intervjuer med sex stycken familjebehandlare. Analysarbetet utgår från en abduktiv ansats där det empiriska materialet bearbetades i interaktion med tidigare forskning och Ellströms (1992) teori om kompetens. Resultatet visar att familjebehandlarna ser *återetablering av relationer, skapa trygghet, hantera trauma* och *praktiska göromål* som uppgifter ett återföreningsarbete kräver. Vidare visar resultatet handlingsförmågor som familjebehandlarna använder sig av när de hanterar uppgifterna, vilka är *inlevelseförmåga, samarbetsförmåga, personligt engagemang* och *självuppfattning*. Följaktligen visar resultatet att ett återföreningsarbete möjliggörs när familjebehandlarna har kompetensen att *se möjligheter i sina tidigare erfarenheter*. Slutligen visar studien att familjebehandlarna besitter kompetens för att utföra ett återföreningsarbete, men det diskuteras om kunskap kring återföreningsarbetet behöver spridas till andra professioner i det sociala arbetet.

Nyckelord: familjeåterförening, kompetens, familjebehandling, återförening via anknytning, återföreningsarbete

Tack

Först och främst vill vi rikta ett stort tack till alla våra informanter som tog sig tid att dela med sig av sina erfarenheter och därmed möjliggjorde detta arbete. Vi vill även tacka våra familjer och vänner för erat stöd och uppmuntrande hejarop. Slutligen vill vi rikta ett stort tack till Linnéa Åberg, vår handledare, tack för ditt engagemang och vägledning under hela skrivandeprocessen.

/ Emma och Johanna

Innehållsförteckning

<i>Inledning</i>	1
<i>Syfte och frågeställningar</i>	2
<i>Bakgrund</i>	3
Familjeåterförening vid migration ur ett juridiskt perspektiv.....	3
Socialt arbete med nyanlända familjer – en översikt	4
Vilket stöd finns vid familjeåterförening?	5
<i>Begreppsförklaring</i>	6
<i>Tidigare forskning</i>	7
Att göra familj i ett nytt land.....	8
Socialt arbete med familjer med migrationserfarenheter	10
Återförening ur ett professionellt perspektiv	12
Återförening ur familjers perspektiv	14
<i>Teoretiska utgångspunkter</i>	15
Kompetens enligt Ellström	16
Formell kompetens	16
Reell kompetens.....	16
Kompetens - en handlingsförmåga	17
Det subjektiva handlingsutrymmet	18
Teorins användning i analysen	19
<i>Metod</i>	20
Val av ansats och datainsamlingsmetod	20
Urval.....	21
Genomförande.....	22
Bearbetning och analys	23
Etiska överväganden.....	24
Validitet.....	26
Reliabilitet.....	26
Litteratursökning.....	27
<i>Resultat och analys</i>	28

“Återetablering av relationer” - se	28
Förstå	29
Handla.....	30
“Skapa trygghet” - se	32
Förstå	32
Handla.....	34
Uppgifter med tvetydigt ansvar	35
“Trauma” - se.....	35
Förstå	35
Handla.....	36
“Praktiska göromål” - se	36
Förstå	37
Handla.....	37
Kompetens i återföreningsarbetet	38
<i>Diskussion</i>	<i>40</i>
<i>Litteraturförteckning</i>	<i>44</i>
<i>BILAGA 1: Intervjuguide</i>	<i>50</i>
<i>BILAGA 2: Informationsbrev</i>	<i>52</i>

Inledning

”Jag vet inte riktigt vilken gren av kommunen som jobbar med återförening, jag vet faktiskt inte det om det finns överhuvudtaget, om det finns någon som jobbar aktivt i återföreningen” [Informant 3].

Att arbeta med familjer och se till deras behov är en viktig uppgift för socialtjänsten (Socialstyrelsen, 2015). För att möta de komplexa behov som kan uppstå finns en rad olika sociala stödinsatser för att stötta familjer i svåra livssituationer. Exempel på insatser socialtjänsten erbjuder är familjebehandling, familjeterapi, rådgivning och föräldrastöd. Utformningen och uppkomsten av sociala stödinsatser är i hög grad beroende av vad som definieras och uppmärksammas som sociala problem i samhället (Meeuwisse & Swärd, 2013). Under de senaste åren har samhället genomgått stora förändringar i och med en ökad globalisering, vilket ställer nya krav på det sociala arbetet med familjer (Montesino & Righard, 2015). I Sverige märktes detta exempelvis av genom att antalet ensamkommande barn och unga ökade kraftigt under hösten 2015 och framåt (SOU 2017:12). Detta innebar att nya stödbehov uppstod och att det sociala arbetet behövde anpassa sitt arbete efter dessa behov. Nu, några år senare, står vi inför en ny situation där ensamkommande barn och unga med uppehållstillstånd har rätt att återförenas med sina familjer i Sverige. Det är just dessa familjeåterföreningar som vi med studien vill uppmärksamma.

Vi har tagit del av forskning där ungas erfarenheter av familjeåterförening beskrivs utifrån såväl positiva som negativa aspekter, där det positiva handlar om lyckan att få vara tillsammans igen som familj och det negativa kan handla om att återetablera familjerelationer i en ny kontext (Suárez-Orozco et al, 2011). I en kartläggning om ensamkommande barn och ungas behov av Socialstyrelsen framkommer det att ungdomar upplever att hjälpen från socialtjänsten försvinner så fort familjen har anlänt i Sverige och att ungdomarna själva får ta mycket ansvar för familjen vid återföreningen (Socialstyrelsen, 2013).

Vid en återförening har socialtjänsten ett visst ansvar. Enligt socialtjänstens handbok för arbetet med ensamkommande barn och unga framgår det att när en återförening blir aktuell ska socialtjänsten tillsammans med barnet, barnets företrädare, vårdgivare respektive familjehemsföräldrar planera återföreningen. Planeringen ska utgå från det enskilda barnets situation och barnet själv ska inte ha något eget ansvar för planeringen. Om barnet har god man när föräldrarna ankommer ska den gode mannen entledigas sitt uppdrag vid ankomsten (Socialstyrelsen, 2020). Trots att socialtjänsten har ett ansvar för planeringen för återföreningen verkar det bland ungdomarna finnas upplevelser av att de blir lämnade vinda för väg så fort familjen anlänt till Sverige. Utifrån detta tolkar vi det som att det finns en efterfrågan av någon form av stöd även efter återföreningen. Det här fick oss att vilja undersöka hur ett sådant stöd skulle kunna se ut, utifrån ett professionellt perspektiv.

Det inledande citatet ovan är ett utdrag ur en intervju med en familjebehandlare som diskuterar behovet av ett återföreningsarbete. Familjebehandlaren citat kan tolkas som att återförening av familjer inte har uppmärksammats som ett stödbehov ännu. Trots att socialt arbete länge har förhållit sig till migration och att professionerna därmed har stor erfarenhet och kunskap om detta, verkar det finnas en frustration över att det sociala arbetet inte svarar upp mot de utmaningar som det globaliserade samhället ställer det sociala arbetet inför (Montesino & Righard, 2015).

En huvuduppgift för socialpedagogiken är att integrera individer och grupper som av olika anledningar befinner sig utanför den samhälleliga gemenskapen (Madsen, 2006). För att kunna utföra ett integrerande arbete kan det tolkas kräva kunskap om vilka grupper eller individer som befinner sig eller riskerar att hamna utanför samhällsgemenskapen. Då vi efter flertal sökningar på internet och läsning av tidigare forskning tolkade att det inte fanns något uttalat socialt stöd till familjer som återförenas, ville vi undersöka om det finns en dold kompetens av arbetet med familjer som återförenas. Detta eftersom vi samtidigt vet att det finns erfarenhet inom socialt arbete av familjearbete och av återförening när familjer varit splittrade vid till exempel institutionsplaceringar. Om det finns en efterfrågan av någon form av stöd efter en genomförd återförening menar vi att det kan leda till samhällelig exkludering, istället för integrering, om det inte finns ett stöd som svarar upp mot behovet. Genom att i den här studien intervjua familjebehandlare, som i sin profession kommer i kontakt med flera familjer, ville vi närma oss en förståelse för vad ett arbete med familjeåterförening innebär, då det kan antas att familjebehandlarna besitter kompetens för att möta detta “nya” behov.

Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att undersöka familjebehandlarnas upplevelser och kompetens av att arbeta med familjeåterföreningar när familjen varit splittrad på grund av migration.

För att besvara syftet används följande frågeställningar:

1. Vilka uppgifter *ser* familjebehandlare krävs vid ett återföreningsarbete?
2. Vad använder sig familjebehandlare av för *handlingsförmågor* för att hantera arbetsuppgiften?
3. Utifrån de två ovanstående frågorna, vilken *kompetens* möjliggör ett återföreningsarbete med familjer som varit separerade på grund av migration?

Bakgrund

Avsikten med följande avsnitt är att skapa en förståelse för faktorer som på något sätt påverkar familjers återförening. I avsnittet beskrivs också det sociala arbetet med familjer som återförenas. Detta görs genom att redovisa för rätten till återförening utifrån ett juridiskt perspektiv, hur det sociala arbetet har svarat upp mot ökat antal nyanlända barn och familjer samt vilket stöd som redan finns för familjer som återförenas.

Familjeåterförening vid migration ur ett juridiskt perspektiv

Att återförenas med sin familj är en rättighet som grundar sig i Europakonventionen om skydd av de mänskliga rättigheterna, vilket slås fast i Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/86/EG av den 22 september 2003 om rätt till familjeåterförening (2003/86/EG). Enligt artikel 8 i lagen om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (SFS 1994:1219) har var och en rätt till skydd och respekt för familjelivet. Det EU-direktiv som kom 2003 förkunnar att familjeåterförening är ett nödvändigt medel för att säkerställa att dessa rättigheter uppfylls och att rätten till återförening måste omfatta åtminstone kärnfamiljen. I svensk lagstiftning tar sig de här bestämmelserna uttryck i 5 kap. 3 § Utlänningslagen (SFS 2005:716). Detta kapitel reglerar vilka som har rätt till uppehållstillstånd via anknytning. Ett exempel på detta är att föräldrar som i egenskap av att vara anhörig till ett ensamkommande barn som beviljats skyddsstatus som flykting, alternativt skyddsbehövande eller övrigt skyddsbehövande, har rätt att ansöka om uppehållstillstånd. Denna rätt till återförening begränsades dock den 20 juli 2016 när lagen om tillfälliga begränsningar om möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige (SFS 2016:752) infördes. Denna tillfälliga lag som skulle gälla under tre år innebar bland annat att alternativt skyddsbehövande inte längre hade rätt till familjeåterförening i Sverige (SFS 2016:752). I socialförsäkringsutskottets betänkande (2018/19: SfU26) till lagen, motiverade regeringen beslutet med att hänvisa till den ansträngda situation som uppstod till följd av flyktingsituationen 2015. Vidare anförde regeringen att lagen skulle innebära att samhället fick chans att återhämtas då de olika samhällsfunktionernas kapacitet inte visat sig räcka till. Denna begränsning möttes dock av kritik från olika håll.

Röda Korset riktade stark kritik mot den tillfälliga lagen i en rapport 2018. I denna rapport, som bygger på en utredning av vilka konsekvenser lagen har fått för de människor som påverkas av den, framkommer att den har lett till en rad negativa konsekvenser för asylsökande och deras familjer, inte bara i Sverige utan även anhöriga i hemlandet och i tredje land (Röda Korset, 2018). Asylsökande och professionella vittnar om psykisk ohälsa

till följd av de långa separationerna från familjen och den ovissa framtiden i det nya landet. I rapporten ställer man sig frågande till om det verkligen var rättfärdigat att begränsa flyktingmottagandet genom den nya lagen när det innebar såna oerhörda humanitära konsekvenser för människor (Röda Korset, 2018). Ett år efter att den här rapporten kommit ut, kom så ett efterlängtat beslut för många av de som beviljats skyddsstatus som alternativt skyddsbehövande; nu fick man återigen möjlighet att återförenas med sin familj i Sverige. Detta beslut togs i samband med en förlängning av lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, vilken trädde i kraft den 20 juli 2019 (2018/19: SfU26). Det är inte svårt att föreställa sig att det här beslutet innebar en lättnad för många familjer.

Det går också att anta att vi kommer att se en ökning av antalet familjeåterföreningar i Sverige framöver. I en nyhetsartikel publicerad på Sveriges Radio går att läsa att Migrationsverket märkte av en ökning av antalet ansökningar om uppehållstillstånd via anknytning efter lagändringen, även om myndigheten inte kunnat fastställa om det faktiskt berodde på lagändringen eller inte (Hellberg, 2019).

Sammanfattningsvis kan det förstås att återförening av familj har varit en central fråga inom asylpolitiken de senaste åren och att en åtstramning lett till att flera organisationer har uppmärksammat de konsekvenser dessa beslut fått för familjerna som är drabbade.

Socialt arbete med nyanlända familjer – en översikt

Som konstaterades ovan så har politiken inneburit att migrerande familjer återigen har rätt att återförenas. Detta har även fått konsekvenser för socialtjänstens arbete med nyanlända familjer. Nedan följer därför en redovisning över hur det sociala arbetet har påverkats och anpassats för att möta behov som uppstått i samband med ökat antal nyanlända familjer.

2018 fick Länsstyrelsen i Jönköpings län i uppdrag från regeringen att sammanställa samtliga läns lägesrapporter som berör hur verksamheter, så som socialtjänsten, har påverkats av förändringar kring antal asylsökande och nyanlända (Länsstyrelsen, 2018). Länsstyrelsens sammanställning visade att flera socialtjänster upplevde att det var svårt att upprätthålla beredskap och kapacitet för mottagandet av nyanlända då det har skett en stor avveckling av verksamheter i många kommuner. En utmaning som redovisningen sätter i fokus handlar om bostadssituationen. De har sett en ökning av familjer som återförenats vilket har lett till bostadsbrister och utmaningar att hjälpa familjerna i sökandet av bostad. Redovisningen redogör även för ett behov av insatser inom socialtjänsten. De insatser som det finns behov av enligt rapporten är; föräldrastöd, samhällsorientering samt en kompetensutveckling för personalen för större kunskap om kulturskillnader (ibid.).

Samma år, 2018, gjorde Göteborgsregionen en kartläggning av nyanlända barns situation som bor tillsammans med deras föräldrar. Detta gjordes i syfte att skapa ett kunskapsunderlag för socialtjänstens arbete med att utveckla stöd och insatser till nyanlända barn och deras familjer (Olsson, 2018). Kartläggningen resulterade i olika förslag hur kommuner kan utveckla arbetet och sociala insatser för att möta de nyanlända familjernas olika behov. Ett förslag som stod i centrum handlade om att erbjuda föräldrastöd, då de menar att föräldrars välbefinnande gynnar barnens välbefinnande. I kartläggningen konstaterades även att detta stöd i sin tur bör vara obligatoriskt för alla nyanlända föräldrar, speciellt om det är föräldrar som anländer och som redan har sina barn i Sverige, då dessa barn redan har börjat lära sig språket och blivit bekanta med samhället (Olsson, 2018). I kartläggningen framgår även ett behov av kompetensutveckling. Det handlar om att socialsekreterare har uttryckt ett behov av ökad kunskap om arbetet med målgruppen. Dels ökad kunskap om att arbeta med tolk men även mer kunskap om exempelvis hedersrelaterat våld, trauma och barnäktenskap. Samtidigt som det uttrycktes ett behov av kunskapsutveckling framgår det i kartläggningen att kommunerna bör utnyttja den kompetens som redan finns och dela med sig av dessa erfarenheter kommuner mellan. Ett ytterligare förslag till arbetet med nyanlända familjer är att kommunerna bör anställa personer som talar olika språk, detta för att kunna föra tydliga kommunikationer med familjerna (ibid.).

Att det finns behov av att utveckla stödinsatser när det handlar om familjer som migrerat syns även i Södertörns FoU – rapport från 2020. I rapporten redogörs en sammanställning av det sociala stödet för ensamkommande barn och ungdomar. Rapporten visar att det i återföreningsärenden behöver utvecklas en stödfunktion för att hjälpa familjer i den komplexa återföreningsprocessen (Åkerlund, 2020). Detta på grund av att ett bristande stöd från socialtjänsten många gånger leder till att barnen och ungdomarna får ta stort ansvar över familjens situation och går då miste om det trygga vardagsliv som rådde innan återföreningen (ibid.). Sammanfattningsvis kan det konstateras att det finns ett behov av stöd till nyanlända föräldrar och familjer som återförenas via anknytning, men vad det här stödet ska innehålla framgår således inte av rapporterna.

Vilket stöd finns vid familjeåterförening?

Utöver det stöd som socialtjänsten är ansvariga för vid en återförening, finns även visst stöd att få via den ideella sektorn. Exempel på detta är Röda Korset som erbjuder stöd vid återföreningsresor, rådgivning om familjeåterförening samt juridiskt ombud vid familjeåterförening (Röda Korset, u.å.). Stödet vänder sig till flyktingar som separerats på grund av krig och syftar till att möjliggöra att familjer återförenas. Familjer kan få hjälp med sådant som information om det juridiska kring återföreningar, hur processen ser ut, vilka myndigheter som ska kontaktas i och utanför Sverige samt i vissa fall hjälp med att kontakta

dessa (ibid.). Ett annat exempel på en ideell organisation som kan vara behjälpliga vid familjeåterföreningar är Sociala Missionen, vilka erbjuder rådgivning vid asylfrågor och frågor kring familjeåterföreningar (Sociala Missionen, u.å.). Det stöd som Röda Korset och Sociala Missionen erbjuder handlar således om att hjälpa familjer att kunna återförenas. Något stöd för familjer efter själva återföreningen är svårare att finna, något som uppmärksammats av SOS Barnbyar. Utifrån en behovskartläggning organisationen har gjort med stöd av Jämställdhetsmyndigheten, fann man att det finns ett behov av stödinsatser för familjer som återförenats (Migrationsverket, 2020). Det som framkom i kartläggningen var att ungdomar som återförenas med sin familj via anknytning ofta får ta stort ansvar för familjens etableringsprocess i och med att inget särskilt stöd finns för familjer som återförenas. Med anledning av detta har organisationen initierat ett projekt i Hammarkullen i Göteborg som syftar till att hjälpa familjer som återförenats via anknytning i etableringsprocessen och stärka föräldrarna i sin omsorgsgivande roll (ibid.).

Vi har sett att familjeåterförening är centralt i asylpolitiken och att de beslut som tas får konsekvenser för familjerna och för det sociala arbetet. De senaste åren har det i samhällsdebatten varit ett fokus på nyanlända barn och familjer. Detta kan förstås eftersom det i samhällets socialtjänster under de senaste åren har gjorts olika kartläggningar om vilka behov de uppmärksammat i relation till antalet nyanlända. Av dessa kartläggningar kan vi se att det uttrycks ett behov av stödinsatser för nyanlända föräldrar vilket då ofta handlar om föräldrastöd och samhällsorientering. Dessa stödinsatser tolkas syfta till att stötta familjerna under deras första tid i Sverige. Att det finns ett behov av stödinsatser för familjer vid återförening har även uppmärksammats av civilsamhälleliga aktörer som stöttar familjer med praktiska frågor för att underlätta själva återföreningen. Det vi kan se är att det alltså finns ett behov av återföreningsinsatser men att dessa insatser syftar till att stötta familjerna vid själva återföreningen. Det saknas alltså insatser som fokuserar på det som sker efter det att familjer har förenats efter att ha varit separerade på grund av migration.

Begreppsförklaring

För att underlätta läsningen av studien och för att minska risken för feltolkningar följer här en beskrivning av studiens centrala begrepp.

Återförening handlar om att som familj bli återförenad efter att ha varit separerade under en längre tid, en separation som oftast skett ofrivilligt eller oönskat (Sveaass & Reichelt, 2011). I föreliggande studie ligger ett specifikt fokus på familjer som återförenas efter att ha varit separerade på grund av migration. Denna typ av familjeåterförening kallas *återförening via anknytning* i Utl (Utlänningslagen SFS 2005:716). Återförening via anknytning kan till exempel innebära att föräldrar till ogifta barn som har uppehållstillstånd

i Sverige har rätt att ansöka om uppehållstillstånd om barnet vid ankomsten till Sverige var skilt från båda föräldrarna (Utlänningslagen SFS 2005:716).

Återföreningsarbete syftar i föreliggande studie till det arbete som sker *efter* familjer har återförenats. Definitionen av återföreningsarbete kan således appliceras på olika familjeåterföreningar och där flykt inte behöver vara orsaken för återföreningsarbetet. På grund av lagändringarna i lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige (SFS 2016:752) som innebär att både flyktingar och alternativt skyddsbehövande har rätt till familjeåterföreningar aktualiserar detta varför återföreningsarbetet är viktigt.

Familjebehandling är ett behovsprövat personligt stöd och är en av de insatser som kommunernas individ- och familjeomsorg erbjuder familjer (Löwenberg & Sjöblom, 2009). Löwenborg och Sjöblom (2009) menar följaktligen att familjebehandling är den vanligaste insatsen som erbjuds familjer med relationsproblem. Vidare kan familjebehandling förstås som en paraplybeteckning av olika insatser. Insatserna kan vara familjesamtal, enskilt stöd för ungdomar, barn eller föräldrar, nätverksarbete, familjerådgivning och handledning till jour – och familjehem (ibid.).

Familj är ett begrepp som inte på ett enkelt sätt låter sig definieras. Schiratzki (2017) menar att synen på vilka faktorer som gör att en grupp individer anses som familj varierar i olika samhällen. Följaktligen saknas det en universell definition av familj (ibid.). Några sätt att förstå familj kan vara genom att se till känslomässiga band, blodsförvantskap - att till exempel barn och föräldrar uppfattas som familj eller av lagtext där familj kan betonas som "anhörig" eller "närstående" (ibid.). I Nationalencyklopedins definition innefattar kärnfamiljen en man och kvinna samt deras gemensamma barn (Helander, 2020). I föreliggande studie finns en medvetenhet om att familj är ett brett begrepp som innebär en större definition än vad till exempel "kärnfamiljen" tillåter. Med grund i att den valda tidigare forskning samt studiens empiriska material behandlar familj som något som liknar kärnfamiljen kommer begreppet familj i föreliggande studie avgränsas till att förstås som föräldrar och barn förenade via blodsband.

Tidigare forskning

I följande avsnitt presenteras först forskning om att "göra" familj i ett nytt land och sedan presenteras socialt arbete med familjer som har migrerat av olika anledningar. Vidare följer en presentation av forskning kring återförening av familjer som både behandlar återförening efter migration men även återföreningar efter barns placering på fosterhem. Trots att studiens syfte är att undersöka familjebehandlares kompetens och upplevelser av återföreningsarbete har det ansetts vara betydelsefullt att även inkludera forskning utifrån familjers perspektiv.

Detta då det är viktigt att förstå familjers upplevelser av att etablera sig i ett nytt land för att kunna förstå återföreningsarbetet.

Att göra familj i ett nytt land

En stor del av forskningen kring familj studerar familj som något som *görs*. Forskning tyder på att görandet av familj i ett nytt land är en komplex process där många olika faktorer inverkar. Bland de artiklar och avhandlingar som ligger till grund för den här studien har några av dessa lyft fram strukturella hinder i form av diskriminering på arbetsmarknaden, bostadsmarknaden, utbildningssystemet och den allmänna välfärden (se t.ex. Deng & Marlowe, 2013; Betancourt et al, 2015) vilket försvårar tillträde till dessa arenor och i längden etablering i samhället. Att lära sig språket ses också som en förutsättning för att få tillgång till bl.a. det sociala välfärdssystemet och kunna tillgodogöra sig det på ett effektivt sätt (Deng & Marlowe, 2013). Två av artiklarna tar upp hur roller inom familjer kan förändras i de fall då barnen lär sig det nya språket men inte föräldrarna (Pels & De Haan, 2007; Deng & Marlowe, 2013). Det här innebär att barnen kan få agera språklig och kulturell tolk åt föräldrarna, vilket påverkar familjedynamiken på så sätt att barnen får en ökad maktposition i relation till sina föräldrar. Att relationer och roller kan förändras när familjer möter ett nytt samhälle visar även Renzaho, McCabe och Sainsburys studie (2011) som undersöker sudanesiska, irakiska och libanesiska familjer som migrerat till Australien. Studien visar hur föräldrarna upplever att det är svårt att anpassa sitt föräldraskap till den nya, individs-och rättighetsbetonade kulturen. När barnen får mer rättigheter och ungdomarna blir mer självständiga, upplever föräldrarna en maktlöshet och en förlust av status i föräldrarollen (ibid.). Resultatet visade också att könsrollerna inom familjen förändrades. Männerna upplevde att de förlorade sin status som familjens överhuvud samtidigt som kvinnorna fick mer makt inom familjen. För männen kunde den här rollförlusten innebära en försämrad självkänsla och även de äktenskapliga relationerna kunde påverkas negativt i och med rollförändringarna (ibid.).

En annan utmaning som familjer som har migrerat till ett nytt land kan möta är att vara mittemellan två kulturer eller traditioner. I Deng och Marlowes studie (2013) berättar sydsudanesiska föräldrar som har flytt till Nya Zeeland om tvetydigheten i att man å ena sidan vill se sina barn komma in i det nya samhället, samtidigt som det är betydelsefullt att familjen behåller mycket av den tradition och det språk som man har med sig sedan innan. Det handlar således inte om att bara anpassa sig till "det nya" eller att hålla fast vid "det gamla". Anpassningsprocessens komplexitet är något som Pels och De Haan (2007) påpekar i sin studie om marockanska familjers sociala praktiker i Nederländerna. Studien visar hur interaktionen mellan det nya och det gamla ger upphov till nya strategier och lösningar inom familjen. Det som var mest framträdande i studien var den dissonans som tycks råda mellan

föräldrarnas värderingar om barnuppfostran och de faktiska praktikerna (Pels & De Haan, 2007). I föräldrarnas praktik fanns både en dimension av anpassning och motstånd till det nya samhället och i spänningen mellan dessa två uppstod nya sätt att hantera barnuppfostran på.

Andra studier problematiserar betydelsen av kultur i görandet av familj. Bergset och Ulvik (2019) vill med sin studie bidra till en mer nyanserad bild av föräldraskap bland familjer som har migrerat. Författaren menar att mycket av forskningen kring att göra familj fokuserar på kulturella faktorer vilket riskerar att resultera i dikotomiserade kategorier och utesluter andra viktiga faktorer som kan kopplas till frivillig och ofrivillig migration (Bergset & Ulvik, 2019). Bergset och Ulvik lyfter i sin forskning fram de många olika röster ur föräldrars berättelser om att vara förälder i exil. Föräldrarnas praktik förklaras här som ett agentskap, där föräldrarna gör sitt föräldraskap i en kulturellt komplex kontext, och därmed inte bara anpassar sig efter vad det nya samhället förväntar sig av dem. I studien lyfts således en mer komplex och nyanserad bild av familjer som har migrerat och vilka utmaningar som de kan mötas av. Vad en ensidig och stereotyp bild av den migrerade familjen kan innebära för görandet av familj har Wikström (2007) undersökt i sin avhandling (*O*)*möjliga positioner*. Studien tar avstamp i bilden och konstruktionen av "invandrarfamiljen" som problematisk och syftet är att bidra med en mer nyanserad bild genom att plocka isär konstruktionen av "invandrarfamiljen". I studien intervjuas iranska familjer i Sverige om deras upplevelser av att göra familj i förhållande till rådande ideal och föreställningar om familj - där idén om den västerländska familjen står för det moderna och demokratiska och idén om "invandrarfamiljen" står för det traditionella. Familjernas strategier i mötet med de här föreställningarna ser olika ut och Wikström (2007) ser tre huvudtendenser: familjer som förhåller sig till idén om den "svenska familjen" eller den "iranska familjen" och som känner sig tvungna att välja att göra en av dessa; att göra familj som både och, det vill säga både "svensk familj" och "iransk familj" och; att bryta ner dessa två kategorier och inta en position där man gör varken eller utan snarare bara gör familj. Även här höjs en kritisk röst mot att kulturella skillnader ges så stort förklaringsvärde i forskningen och resultatet ger en motbild av föreställningen av "iranska familjer" som annorlunda i jämförelse med "svenska familjer" (Wikström, 2007).

Forskningen som har presenterats ovan tyder på att det för familjer som migrerat kan finnas utmaningar som kan kopplas till det unika i att göra familj i en ny kontext. Det kan handla om yttre faktorer som försvårar etablering i det nya landet vilket i sin tur påverkar den psykiska hälsan i familjen. En annan utmaning handlar om rollförändringar och statusförlust inom familjen vilket kan skapa konflikter. En tredje utmaning handlar om att som förälder orientera sig i sitt föräldraskap i den nya kontexten. Slutligen handlar en utmaning om att som familj förhålla sig till konstruktionen av "invandrarfamiljen", vilket i sig skulle kunna leda till problem att göra familj i Sverige. Sammanfattningsvis visar forskningen att det för

familjer finns utmaningar som kan kopplas till det unika i att göra familj i en ny kontext men också att det finns ett behov av att se på familjers praktiker som ett agentskap.

Socialt arbete med familjer med migrationserfarenheter

Av forskningen som presenterats ovan synliggörs utmaningar som kan kopplas till att göra familj i en ny kontext. Nedan följer även en redogörelse för vilka implikationer forskningen ovan menar att dessa utmaningar kan få för det sociala arbetet.

I några av de artiklar som behandlats ovan undersöks också vilka implikationer familjernas upplevelser får för betydelse för det sociala arbetet. I två av artiklarna (Renzaho, McCabe & Sainsbury, 2011; Deng & Marlowe, 2013) framkommer att en av det sociala arbetets uppgifter i relation till familjer som har migrerat är att informera och förtydliga förväntningar på föräldrar i det nya landet. Det kan handla om att socialtjänsten kommunicerar skillnaden mellan bestraffning och disciplin i relation till barnuppfostran (Renzaho, McCabe & Sainsbury, 2011; Deng & Marlowe, 2013). Det kan också handla om att socialtjänsten i dialog med föräldrarna på ett respektfullt sätt diskuterar vad i föräldrapraktikerna som är förhandlingsbart och inte i relation till den nya kontexten (Deng & Marlowe, 2013).

I forskningen framträder att en viktig del av det sociala arbetet med föräldrar som har migrerat med sina familjer, är att på olika sätt stötta dem i rollen som omsorgsgivare (Renzaho, McCabe & Sainsbury, 2011; Deng & Marlowe, 2013; Betancourt et al, 2015). Det kan handla om att stötta föräldrarna i att lära sig det nya språket så att de kan återfå ett större inflytande i familjedynamiken (Deng & Marlowe, 2013). Föräldrar som tidigare har haft ett stort nätverk att vända sig till för socialt och praktiskt stöd i föräldraskapet kan sakna detta i det nya landet och där kan socialtjänsten bli en resurs för familjerna (ibid.). Socialtjänstens roll bör då vara att på olika sätt underlätta för familjerna att få tillgång till ett stöttande nätverk (ibid.). Även Betancourt et al (2015) påtalar, om än utifrån ett psykologiskt perspektiv, ett behov av att stärka somaliska familjers sociala nätverk med andra familjer från Somalia som delar liknande erfarenheter. Författarna till studien menar att ett arbete med somaliska familjer som flytt undan krig, bör ta vara på de styrkor som familjerna finner i religionen och gemenskapen med andra somaliska familjer (ibid.).

Utöver det här mer informella stödet till föräldrar och familjer, visar Betancourt et al (2015) i sin studie att det finns ett behov att utveckla det formella stödet för somaliska familjer i USA. Resultatet visar att de här insatserna bör syfta till att stötta föräldrarnas kommunikation inom familjen, utveckla föräldraskapstekniker och skapa ömsesidig förståelse inom familjen (ibid.). Det handlar om att rikta insatser till familjen som helhet och att få dem att förstå varandra i ljuset av den nya kontexten (ibid.). Även Renzaho, McCabe

och Sainsburys studie (2011) pekar på att effektiva familjeinsatser behöver vara familjecentrerade. Författarna påtalar också ett behov av kulturell kompetens inom de professioner som möter nyanlända familjer (ibid.).

En utmaning för socialt arbete som tas upp i Deng och Marlowes studie (2013) är när föräldrar upplever en begränsad tillgång till välfärdssystemet på grund av kulturella och språkliga barriärer. Bland deltagarna i studien uttrycktes en medvetenhet att socialt stöd fanns att tillgå, men att man inte förstod hur stödet fungerade och på vilket sätt det kunde vara till hjälp för familjerna (ibid.). I studien framkom också att några av deltagarna hade deltagit i föräldrastöd och att det som då fungerade bra var när stödet inkluderade både den inhemska föräldrastilen och den sydsudanesiska. Detta hjälpte föräldrarna att finna en balans mellan dessa två (Deng & Marlowe, 2013).

Bergset och Ulvik (2019) lyfter i sin studie fram *multivoicedness* som ett verktyg för socialarbetare att få mer förståelse och lättare kunna samarbeta med föräldrar i exil. Ett in-lyssnande förhållningssätt blir här nyckeln till att förstå hur föräldrar gör sitt föräldraskap. Det handlar om att lyssna till de nyanser som finns i berättelserna och inte bara lyssna till en av föräldrarna eller till vissa delar av det som berättas. Det handlar också om att förstå föräldrarna i relation till den komplexa kontext de befinner sig i. Med studien vill Bergset och Ulvik (2019) skapa en medvetenhet hos socialarbetare om den här komplexiteten och att inte bara lyssna till det som kan förstärka redan existerande kategoriseringar som bidrar till diskriminerande beskrivningar av praktiker. Även Johansson (2012) lyfter fram vikten av att som socialarbetare lyssna och bekräfta familjerna i mötet. Det här är något som familjerna själva upplever är viktigt, men lyssnandet är också viktigt för socialarbetarens kunskap om och förståelse för familjers erfarenheter. Socialarbetaren behöver också en förmåga att reflektera över hur de egna kulturella värderingarna kan få för påverkan på arbetet med familjerna (ibid.).

Utifrån den forskning som har presenterats ovan framträder några huvudsakliga uppgifter för det sociala arbetet; att informera och förtydliga dominerande föräldraskapspraktiker i den nya kontexten, att arbeta med att återetablera roller och maktförhållanden inom familjen, att främja familjens informella stödnätverk samt att arbeta med familjen som helhet. En utmaning som lyfts fram är hur kulturella och språkliga barriärer kan begränsa tillgången till sociala stödsatser för familjerna. Detta tolkas som att det sociala arbetet med familjer som har migrerat många gånger kopplas till de specifika utmaningar som kan uppstå i mötet med den nya kontexten. Forskningen lyfter också fram att viktiga förmågor hos socialarbetare som möter familjer i exil är att vara in-lyssnande och reflekterande.

Återförening ur ett professionellt perspektiv

Nedan följer en redogörelse för forskning som behandlar professionellas erfarenheter av familjeåterföreningar. Det kommer både presenteras forskning som behandlar återförening till följd av migration men även återförening till följd av barns placeringar på fosterhem.

Forskningen som behandlar professionellas erfarenheter med familjeåterförening vittnar om att det saknas omfattande forskning kring det sociala stödet och arbetet med återförening och menar att det krävs mer kunskap om hur olika grenar i samhället arbetar med återförening (Huscroft - D'Angelo, et al. 2019). Av de valda artiklar som behandlar professionellas upplevelser av arbetet med återförening, generellt, var ett återkommande tema avsaknaden av stödinsatser i arbetet med familjeåterföreningar (se t. ex. Sveaass & Reichelt, 2011; Huscroft - D'Angelo et al, 2019). I en av studierna som undersökte socialarbetares upplevelser om hinder och framgångsrika faktorer i familjeåterförening ansågs terapeutiskt stöd, till hela familjen, vara en faktor som främjar en framgångsrik återförening (Huscroft - D'Angelo et al, 2019). När familjer separerats genom att barnet placerats på fosterhem blir det av vikt med terapeutiska insatser både *innan* en återförening och *efter* återföreningen. Detta på grund av att problem som fanns inom familjen innan separationen kan komma tillbaka efter en tid tillsammans (ibid.). Trots att det finns betydelse av det terapeutiska stödet för familjerna upplever socialarbetarna att det saknas resurser för stödinsatser (ibid.). Även Sveaass och Reichelt (2011) lyfter upp hur resurser tas till vara på (eller inte) i deras studie om familjeterapeuters förutsättningar i mötet med familjer som har återförenats efter att ha varit separerade på grund av flykt. Författarna beskriver hur familjeterapeuter i Norge anser att de sitter på nyttig kunskap och erfarenheter för att utföra ett arbete med nyanlända familjer som återförenas (ibid.). De menar att som familjeterapeut med stor kunskap om familjen som system är man lämpad att även engagera sig i familjer som flytt från krig. Detta på grund av att mycket av det arbetet som redan utförs med andra familjer är relevant även för dessa familjer (ibid.). Författarna menar att det behov som verkar finnas för vissa familjer som återförenas i Norge skulle kunna täckas av familjeterapeuterna men att denna resurs förbises av de andra stödsystem som finns (ibid.).

Att det sociala stödet är viktigt i återföreningsarbetet med familjer är något som många författare lyfter upp (se t. ex. Sveaass & Reichelt, 2011; Ångels Balsells et al, 2017). I likhet med hur Huscroft - D'Angelo et al. (2019) redogör för betydelsen av terapeutiskt stöd i relation till och efter återföreningen visar även Sveaass och Reichelt (2011) på betydelsen av ett psykosocialt stöd i arbetet med återförening. Författarna redogör för hur familjer som återförenas i Norge ofta får mycket praktiskt stöd i anslutning till återföreningen men desto mindre psykosocialt stöd för de utmaningar som kan uppstå *efter* återföreningen. Något som författarna menar skulle vara av vikt i stödet efter återföreningen handlar om att fokusera på

familjens sammanhållning och styrkan som finns i familjen. Vidare handlar det om att markera återföreningen, vad innebär det att återförenas? (Sveaass & Reichelt, 2011). Detta är något som även Àngels Balsells et al. (2017) lyfter upp. De menar att det psykosociala stödet i återföreningsarbetet bör fokusera på hur familjer anpassar sig till de förändringar som familjemedlemmar kan genomgå under en separation. Då studien har ett fokus på familjeåterförening efter fosterhemsplacering lyfter författarna även upp vikten av att stötta föräldrarna att utveckla föräldraförmågan, då detta kan ha varit orsaken till separationen (Àngels Balsells et al.). Något som urskiljer Àngels Balsells et al. (2017) forskning från de andra valda artiklarna är att de även lyfter upp vikten av ett informellt stöd som ett komplement till det samhälleliga (formella) stödet. Med det informella stödet menas att familjer tar hjälp från andra släktingar, vänner eller grannar. Vidare kan det informella stödet även innebära att som familj tillsammans med andra familjer med liknande erfarenheter lära av varandra, något som författarna menar kan hjälpa familjer i återföreningsprocessen (Àngels Balsells et al, 2017).

Det sista genomgående temat i forskningen som belyser professionellas perspektiv på återföreningsarbete handlar om kontinuitet. Kontinuiteten lyfts upp som både en utmaning och möjlighet. Något som bidrar till en stabilitet för familjers återförening menar Huscroft - D'Angelo et al. (2019) är att låta en och samma socialarbetare följa en familj under hela processen. Även Àngels Balsells et al. (2017) lyfter upp att kontinuiteten mellan familjen och deras (professionella) referensperson är en viktig faktor i ett framgångsrikt återföreningsarbete. Kontinuitetens betydelse visas även genom hur Huscroft - D'Angelo et al. (2019) beskriver att det är en utmaning för de professionella att få till det kontinuerliga stödet under återföreningsprocessen. Kontinuiteten beskrivs även i termer av att tillgängliggöra information. Sveaass och Reichelt (2011) belyser vikten av att informera familjer om hur man går tillväga för att söka hjälp inom välfärdssystemet. I likhet menar Huscroft - D'Angelo et al. (2019) att en bidragande faktor i återföreningsarbetet handlar om att förmedla tydlig information för vart familjerna ska vända sig för att få stöd.

Av den forskning som presenterats ovan som har behandlat familjers återföreningar både efter barns placeringar på fosterhem och efter migration går det att utläsa vissa likheter i arbetets utmaningar och möjligheter. Det som tolkas vara gemensamt för återföreningsarbetet är behovet av det psykosociala stödet då de förändringar i familjernas sammanhållning och relationer som separationen leder till blir synliga och utmanande vid återföreningen. Det tolkas utifrån forskningen att *anledningen* till separationen inte leder till någon särskild insats utan att det är *tiden* familjer spenderar ifrån varandra som är det som leder till utmaningar i återföreningsarbetet.

Återförening ur familjers perspektiv

För att skapa förståelse för arbetet med familjeåterförening anses det vara betydelsefullt att även redogöra för vad forskningen säger om familjers egna upplevelser av att återförenas.

När familjer återförenas efter varit separerade över nationsgränser finns det i forskningen ett fokus på utmaningar kopplade till olika förändringar som uppstår i tiden mellan separation och återförening. En utmaning för familjerna som är gemensamt i samtliga artiklar handlar om känslor av att bli "främlingar" för varandra (Rousseau et al, 2004; Suárez-Orozco et al, 2011; Solheim & Ballard, 2016).

I en studie från Rousseau et al. (2004) där författarna undersöker strategier som Kongolesiska flyktingar använder för att återetablera relationerna i familjen vid återföreningsprocessen handlar en strategi om att bekräfta förändring. Detta tar fasta på att familjemedlemmar skapar en förståelse för att tiden isär kan innebära personliga förändringar gällande personlighet, utseende och värderingar som går emot vad resterande familjemedlemmar är vana vid (Rousseau et al, 2004). Detta är en utmaning som även Suárez-Orozco et al. (2011) belyser i deras studie som undersöker migrerande föräldrar och barns upplevelser av separation och återförening. Författarna vill poängtera att många familjer beskriver återföreningen som en lycklig och kärleksfull stund men att många barn även vittnar om att de vid första mötet med föräldrarna många gånger inte kände igen dem (ibid.). Dessa situationer menar författarna kunde leda till känslor av osäkra hem och minskad tillit till varandra (ibid.).

Att återförenas efter separation kan även innebära förändring av roller i familjen (Rousseau et al, 2004; Solheim & Ballard, 2016;). Solheim och Ballard (2016) menar att en separation kan leda till att ansvar och rutiner i familjen förändras, en förändring som sedan återupprepas igen vid återföreningen. Trots att återföreningen för många familjer är något efterlängtad menar författarna att dessa förändringar kan innebära en utmanande tid för familjerna att skapa förståelse för de nya roller som skapas och lära känna varandra igen (ibid.). Rousseau et al. (2004) beskriver hur familjer förbereder sig för hur rollerna i familjen kan förändras, som en strategi inför en återförening. Det innebär att familjerna skapar en medvetenhet om vad som till exempel var typiskt "manligt" och "kvinnligt" i hemlandet kan vara annorlunda i ankomstlandet.

Den tredje återkommande utmaningen för familjer som återförenas tolkas av forskningen handla om förändringar i familjekonstellationen. Solheim och Ballard (2016) menar att en längre separation mellan barn och föräldrar kan leda till försvagade familjeband. Detta på grund av att ensamkommande barn många gånger blir placerade i familjehem där starka band kan knytas till en ny familj (ibid.). På liknande sätt visar Suárez-Orozco et al. (2011) att de vårdtagare som tar hand om barn när föräldrarna befinner sig i ett annat land

spelar en viktig roll i de ungas liv. Solheim och Ballard (2016) menar att det även kan förekomma utmaningar om antalet familjemedlemmar har ökat under separationen. Familjer berättar i studien att det kan vara svårt att lära känna nya familjemedlemmar som syskon eller nya partners vid en återförening (ibid.).

Att återförenas som familj efter varit separerade över nationsgränser kan även innebära utmaningar rörande att förhålla sig till två kulturer med olika traditioner (Rousseau et al. 2004; Solheim & Ballard, 2016). Rousseau et al. (2004) menar att föräldrar visar på strategier för återföreningen som handlar om att stärka sin religionsutövning. Detta på grund av en medvetenhet om att barnen kommer anpassas till det nya samhället fortare än föräldrarna och därför även förlora delar av tidigare traditioner och kulturen (Rousseau et al. 2004). Detta är något som även Solheim och Ballard (2016) visar i deras studie som ett hinder i återföreningen. De menar att ju längre någon är bosatt i ett annat land desto mer anpassning görs till det nya samhället. Vilket enligt författarna kan skapa klyftor i familjen (Solheim & Ballard, 2016).

Av de utmaningar som familjerna beskrivit i artiklarna visar författarna på förslag hur detta bör beaktas i det professionella arbetet med familjer. Rousseau et al. (2004) menar att det är av vikt att stötta familjerna genom att prata om den förändring som en separation och återförening innebär. Vidare menar författarna att denna förändring som följer separationer och återföreningar kan leda till ambivalenta förluster. Familjearbetare bör därför stötta familjerna med att prata om förlusten och sätta namn på den (ibid.). Detta är ett resultat som även Solheim och Ballard (2016) kommer fram till i deras studie men där fokus ligger mer på att den ambivalenta förlusten uppstår vid separationen och hänger därför kvar vid återföreningen. Det vore därför betydelsefullt att professionella kan stötta familjerna att prata om förlusten när de återförenas (ibid.). Solheim och Ballard (2016) lyfter även upp i studiens resultat att det kan vara framgångsrikt för familjers återförening att ansluta sig till grupper där familjer delar liknande erfarenheter och där finna stöd och hjälp från varandra.

Av forskningen som presenterats ovan tolkas det råda till en viss mån entydig framställning av familjers *utmaningar* i återföreningsprocessen. Suárez-Orozco et al. (2011) poängterar att återföreningen även kan vara en kärleksfull och lycklig stund men lämnar det snabbt för att komma tillbaka till utmaningar. Att hålla detta fokus på utmaningarna tolkas bli en begränsning för en nyanserad förståelse för vad det kan innebära för familjer att återförenas.

Teoretiska utgångspunkter

I följande avsnitt redogörs för studien teoretiska ramverk, vilken utgår från Per-Erik Ellströms teorier om lärande i arbetslivet. Då studiens syfte är att undersöka

familjebehandlars kompetens och upplevelser av återföreningsarbete kommer vi använda oss av Ellströms definition av kompetens. Det centrala i Ellströms definition av kompetens är att det är något som utvecklas när en individ, genom att använda sig av sina tidigare erfarenheter, engagerar sig i en utmaning. För att få en fördjupad förståelse för vad Ellström menar med kompetens, redogörs även för begreppen formell och reell kompetens samt subjektivt handlingsutrymme. Slutligen följer en redogörelse för hur dessa begrepp kommer användas i analysen av studiens empiriska material.

Kompetens enligt Ellström

Per-Erik Ellström är professor i pedagogik och intresserar sig för lärande och kompetensutveckling i arbetslivet. Utgångspunkten i Ellströms forskning är det livslånga lärandet vilket betyder att lärandet är något som inte bara sker i formella utbildningssammanhang utan även något som sker i arbetslivet och vardagen (Ellström, 1992). Dessa två lärandesituationer menar Ellström är något som skapar två olika former av erfarenheter vilka han benämner *formell* och *reell* kompetens. Här nedan följer en kort presentation av dessa som en introduktion till det mer övergripande begreppet kompetens.

Formell kompetens

Den formella kompetensen kopplas till erfarenheter förvärvade genom utbildning och som kan redovisas i form av examensbevis, diplom, betyg och liknande (Ellström, 1992). Det är sådan kompetens som anses krävas för att klara av en viss uppgift. Det skulle kunna handla om utbildning i särskilda metoder eller arbetssätt för att hantera specifika uppgifter. Formell kompetens är alltså erfarenheter som blir användbara i en viss situation. Den här definitionen är dock inte helt oproblematisk enligt Ellström, som menar att den kan vara missvisande bland annat eftersom läget på arbetsmarknaden påverkar vilka kompetenskrav som kan ställas av en arbetsgivare (Ellström, 1992, s. 39). Det kan också handla om att den efterfrågade kompetensen inte överensstämmer med det som arbetet faktiskt kräver (ibid.). Genom att titta på formell kompetens i analysen av det empiriska materialet kan det ge kunskap om vilka formella erfarenheter som återföreningsarbetet kräver.

Reell kompetens

Om den formella kompetensen handlar om de erfarenheter som erhållits genom utbildning, handlar den reella kompetensen om de erfarenheter som individen erhåller genom informellt lärande, vilket sker både i arbetslivet och vardagslivet (Ellström, 1992). Det kan till exempel handla om erfarenheter som familjebehandlarna skapar i mötet med de olika familjerna. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) definierar reell kompetens på liknande sätt som Ellström (1992). Kopplat till det sociala arbetet lyfter Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) fram den reella kompetensen som en förutsättning för att utföra ett professionellt

arbete. Detta på grund av att socialarbetaren i mötet med klienter behöver förmågan att skapa goda relationer samt handla på ett etiskt sätt, något som delvis kan läras genom utbildning (formell kompetens) men som även förutsätter personliga egenskaper (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008). De menar att reell kompetens är de kunskaper som skapats genom erfarenheter. Det handlar dels om självupplevda erfarenheter som till exempel att ha varit i en brukarposition men även tidigare arbetssituationer, som sedan omvandlas till kunskap. Det kan förstås som att omvandlingen till kunskap sker tack vare att man får användning av ens tidigare erfarenheter i en ny arbetssituation. Detta liknar i mångt och mycket hur Ellström förstår kompetens; att kompetens skapas när erfarenheter kommer till användning i en ny situation (Ellström, 1992). Hur den reella kompetensen sedan utnyttjas på arbetsplatsen kan bero på individrelaterade så väl som organisationsrelaterade faktorer (Ellström, 1992). Det kan handla om vilka tidigare erfarenheter individen har eller vilka organisatoriska förutsättningar som påverkar individens möjlighet att utnyttja sin kompetens (ibid.). I föreliggande studie kommer de individrelaterade faktorerna vara i fokus. Genom att titta på dessa i analysen, kan det synliggöra familjebehandlarnas tidigare erfarenheter som blir av betydelse i återföreningsarbetet.

Kompetens - en handlingsförmåga

Ovan förstås kompetens som något som skapas när en individ med hjälp av sina tidigare erfarenheter kan lösa eller hantera en viss uppgift. Ellströms (1992) definition av kompetens grundar sig därför i förhållandet mellan individ och arbete, där arbetet består av en uppsättning uppgifter, givna av organisationen eller satta av individen själv, som på olika sätt ska lösas i förhållande till uppsatta mål. Enligt Ellström (1992) är det dock inte tillräckligt med tidigare erfarenheter för att kompetens ska skapas. Han menar att de möjligheter individen har att lösa en uppgift på i hög grad är beroende av vilket utrymme som ges i form av *tolkningsutrymme*; hur individen tolkar formuleringen av uppgiften, *handlingsutrymme*; att individen kan välja hur en uppgift ska lösas utifrån organisatoriska förutsättningar och *värderingsutrymme*; hur individen värderar redan uppnådda resultat (Ellström, 1992). Ellströms resonemang leder fram till att kompetens är:

“[...] en individs potentiella handlingsförmåga i relation till en viss uppgift, situation eller kontext.” (Ellström, 1992, s. 21).

När en individ står inför en viss uppgift är det således olika faktorer som påverkar hur individen handlar, alltså *handlingsförmågan* (ibid.). De faktorer som avses här är 1) *psykomotoriska faktorer* som t.ex. händighet, skicklighet; 2) *kognitiva faktorer* som t.ex. problemlösningsförmåga, beslutsfattningsförmåga; 3) *affektiva faktorer* som t.ex. engagemang, värderingar; 4) *personlighetsfaktorer* som t.ex. självförtroende, självuppfattning och slutligen 5) *sociala faktorer* som t.ex. samarbetsförmåga (Ellström, 1992, s. 21). Utifrån den här definitionen är kompetens en sammansättning av faktorer som

utgör en individs handlingsförmåga i en specifik situation. Familjebehandlars arbete präglas av att bemöta komplexa situationer som ingen är den andra lik. Det kan tänkas att eftersom familjer ser olika ut, ser även återföreningarna olika ut. I arbetet med återförening kan det därför antas vara olika utmaningar som familjebehandlarna behöver ta sig an. I analysen kommer vi titta på vilka handlingsförmågor familjebehandlarna använder i återföreningsarbetet. De faktorer som studiens analys kommer ta fasta på är affektiva faktorer, personlighetsfaktorer och sociala faktorer. Analysen kommer således inte ta fasta på de kognitiva och psykomotoriska faktorerna då dessa inte framkom i intervjuerna med familjebehandlarna. Därför valdes dessa bort.

Det subjektiva handlingsutrymmet

En ytterligare faktor som påverkar individens handlingsförmåga är det Ellström (1992) kallar det *subjektiva handlingsutrymmet*. Det här menar Ellström handlar om vad individen tror är möjligt att göra i en situation och att det ibland händer att individen inte utnyttjar sin kompetens till fullo på grund av en diskrepans mellan vad man *tror* är möjligt och vad som *faktiskt* är möjligt. Det här kan bli ett hinder för skapande av kompetens och lärande för individen då de tidigare erfarenheterna förbises (ibid.). Ellström pekar på några viktiga faktorer som är av betydelse för individens subjektiva handlingsutrymme, däribland socialt och kulturellt klimat i organisationen, förmåga till metakognition, tillgång till och förmåga att utnyttja relevant kunskap i förhållande till situationen samt motivation och personlighet kopplat till känsla av egenkontroll (Ellström, 1992, s. 28 - 29). Dessa faktorer påverkar i sin tur individens förmåga att identifiera, utnyttja och utvidga det faktiska handlingsutrymmet (ibid.). Den faktorn som har använts i analysen är *förmåga till metakognition*; det vill säga hur informanterna reflekterar kring vad som är möjligt och inte i ett återföreningsarbete. Analysen kommer inte fokusera på de andra beskrivna faktorerna då det utifrån intervjuerna blev mest relevant att analysera hur familjebehandlarna reflekterar över vad som är möjligt eller inte i återföreningsarbetet.

Innan vi presenterar hur vi kommer använda ovanstående begrepp i analysen vill vi lyfta fram något som vi anser saknas i Ellströms definition av kompetens. Kompetens utvecklas alltså när en individ engagerar sig i ett problem, men vad är det för kompetens som utvecklas? Vi menar att det kan framstå som att kompetensskapandet alltid innebär något positivt då vår tolkning av Ellström inte belyser vad det är för kompetens som skapas, är det alltid "bra" kompetens som skapas och vad blir resultatet? Detta kommer dock inte påverka vår användning av Ellström men vi anser att det är en viktig aspekt att lyfta fram.

Teorins användning i analysen

Sammanfattningsvis är kompetens alltså något som skapas när en individ engagerar sig i ett problem. Detta gör individen genom att använda sig av sina tidigare erfarenheter, vilka individen kan ha erhållit på ett formellt eller informellt sätt. Huruvida individen kommer att använda sina erfarenheter i en viss situation, beror på dennes handlingsförmåga vilken påverkas av olika faktorer. Vidare påverkas handlingsförmågan av individens subjektiva handlingsutrymme, det vill säga vad individen upplever är möjligt att göra i en viss situation. I föreliggande studie kommer dessa begrepp användas för att analysera familjebehandlarnas upplevelser och kompetens av återföreningsarbetet. Detta görs genom att undersöka vilka formella och reella erfarenheter som framträder och som får betydelse för återföreningsarbetet. Vidare undersöks vilka handlingsförmågor familjebehandlarna använder då de tar sig an återföreningsarbetets utmaningar. Slutligen analyseras familjebehandlarnas upplevelser av deras handlingsmöjligheter i återföreningsarbetet utifrån deras subjektiva handlingsutrymme. Utifrån detta diskuteras vilken kompetens som möjliggör ett återföreningsarbete.

Vår tolkning av vad Ellström beskriver som kompetens handlar om att individens engagemang i en utmaning kräver att denne först måste ha uppmärksammat och skapat sig en förståelse av denna utmaning. Det verkar således som att handling och förståelse hänger ihop. Individen behöver först se vad som ska göras i en situation och genom förståelsen följer handling. Denna idé kan kopplas samman med den socialpedagogiska idén om *se, förstå och handla*. Dessa begrepp beskrivs av Molin och Bolin (2018) som något som tillsammans blir en praxiskunskap hos socialpedagogen. Vi ser likheter mellan denna socialpedagogiska syn på kunskap och Ellströms syn på kompetens – det handlar om att utifrån sina erfarenheter uppmärksamma och förstå vad som behöver göras när man står inför nya utmaningar i arbetet. *Se, förstå och handla* har därmed varit ett sätt att fånga in och förstå familjebehandlarnas handlingar i återföreningsarbetet. Ellström (1992) fördjupar handlingsdimensionen genom att se olika faktorer som påverkar handlingsförmågan.

Vi kommer använda oss av dessa begrepp på följande sätt i analysen:

- *Se* – detta kopplas till vilka uppgifter som familjebehandlarna har uppmärksammat i återföreningsarbetet.
- *Förstå* - detta kopplas till hur familjebehandlarna förstår utmaningarna som ligger till grund för uppgiften.
- *Handla* – detta kopplas till de handlingsförmågor som används för att hantera uppgiften.

Metod

I det här avsnittet följer en redogörelse och motivering för studiens förfarande. En diskussion kommer föras kring val av kvalitativ metod, halvstrukturerade intervjuer, urval, genomförande, bearbetning och analys, etiska överväganden, validitet, reliabilitet och litteratursökning.

Val av ansats och datainsamlingsmetod

Då studiens syfte är att studera familjebehandlars kompetens och upplevelser av återföreningsarbete valdes kvalitativ metod i form av kvalitativa intervjuer. Den kvalitativa metoden blir meningsfull att använda när forskning vill svara på explorativa frågor - frågor som till exempel hur individer upplever vardagen eller något visst fenomen (Kvale & Brinkmann, 2014). Vidare strävar den kvalitativa forskningen efter att fånga utförliga beskrivningar och förståelser kring fenomen, vilket helst ska förhålla sig till sitt naturliga sammanhang (Danermark, Ekström & Karlsson, 2018). Detta blir av vikt eftersom det specifika sammanhanget ger en specifik innebörd till det som studeras (ibid.). För att kunna besvara studiens syfte blev det därför naturligt att välja den kvalitativa ansatsen. Att istället besvara studiens frågor kring familjebehandlars kompetens och upplevelser med en kvantitativ ansats hade varit svårt då den kvantitativa metoden syftar till att bevisa hypoteser och få fram mätbara resultat (ibid.). Vidare är det vanligt i den kvantitativa metoden att använda sig av enkäter i skapandet av material vilken begränsar möjligheten till att få nyansrika beskrivningar från informanterna (Nilsson, 2014). För att kunna skapa ett sådant material valdes därför att genomföra halvstrukturerade intervjuer. Enligt Kvale och Brinkmann (2014) är den kvalitativa intervjun ett samtal som tar avstamp i det vardagliga men med professionell karaktär och där kunskapen är något som konstrueras i interaktionen mellan forskare och intervjuperson. Det här innebär att kunskapen som produceras i det här mötet kommer se olika ut beroende på vilken relation forskaren och intervjupersonen har (ibid.). Det här kan kontrasteras mot det positivistiska synsättet där kunskap är objektiv och där forskaren ska sträva mot en neutralitet i sina undersökningar (Kvale & Brinkmann, 2014).

För att fånga familjebehandlarnas upplevelser och erfarenheter kring återföreningsarbetet valdes halvstrukturerade intervjuer. Kvale och Brinkmann (2014, s. 45) beskriver den halvstrukturerade livsvärldsintervjun som ett sätt att söka kunskap om vardagsvärlden utifrån människors eget perspektiv. Vidare karaktäriseras den halvstrukturerade intervjun av att den är en relativt öppen samtalsform men där intervjuaren har ett antal teman att förhålla sig till för att fånga in det som ska studeras (ibid.). En halvstrukturerad intervju möjliggör därmed en flexibel intervjusituation där intervjuaren kan fånga upp aspekter ur intervjupersonens beskrivningar och därifrån utforska dessa vidare.

Detta samtidigt som den underliggande strukturen i form av teman underlättar en jämförelse av informanternas utsagor senare i analysen (Nilsson, 2014). Den här flexibiliteten i intervjusituationen ställer dock höga krav på intervjuaren - dels i planeringen av intervjun och dels i själva genomförandet (Kvale & Brinkmann, 2014). Under intervjuens gång måste intervjuaren fatta beslut om vilka utsagor som bör fördjupas med följdfrågor och när man bör hålla sig till sin intervjuguide (ibid.). I den föreliggande studien ansågs det lämpligt att utgå från en intervjuguide med förberedda teman och frågor som ett stöd under intervjun på grund av begränsad intervjukompetens. Det här möjliggjorde en relativt fri intervjuform men där samma områden täcktes in under samtliga intervjuer. Då intervjupersonerna hade varierade erfarenheter av att arbeta (eller inte arbeta) med familjer som varit isär över nationsgränser, var det nödvändigt att hålla en viss öppenhet i intervjuerna beroende på vilka erfarenheter som uppdagades under samtals gång.

Urval

Ett första steg i urvalsprocessen var att skicka ut en förfrågan via mail om att delta i en studie om familjebehandlars arbete med familjer. I detta skede var syftet allmänt formulerad eftersom en efterfrågan av specifika erfarenheter av återföreningsarbete hade kunnat innebära ett bortfall av relevanta informanter. Denna förfrågan skickades ut till enhetschefer för två olika familjebehandlingsverksamheter som sedan vidarebefordrade förfrågan till sina medarbetare. Här hade vi således ingen kontroll över vilka familjebehandlare som fick förfrågan eller hur många som blev tillfrågade men med tanke på den snabba respons vi fick kan det antas att förfrågan skickades ut till flertalet medarbetare. Antalet aspirerande informanter blev snabbt fyra till antalet. Då det inte ansågs tillräckligt med fyra informanter för att besvara studiens syfte och frågeställningar skickades även förfrågan ut till ytterligare två familjebehandlare.

En kontakt upprättades kort därefter med familjebehandlare som var intresserade av att medverka i studien och innan någon intervju planerades in fick de tillfrågade ta del av ett informationsbrev där en redogörelse för studien och dess syfte framgick. Här framgick också att det inte var nödvändigt att ha arbetat med just återförening med familjer som varit isär över nationsgränser. Detta för att bredda urvalet något då det annars kunde ha blivit svårt att få tag på informanter med den specifika erfarenheten av återförening. Det finns en medvetenhet om att ”striktare” kvalifikationskrav, som erfarenhet av att arbeta specifikt med återföreningar av familjer som varit isär över nationsgränser hade kunnat ge ett annat resultat. Då det inte tolkas finnas något uttalat återföreningsarbete ansågs dock kvalifikationskraven vara tillräckliga för att svara på studiens syfte och frågeställningar.

I den här studien har det uteslutande varit familjebehandlare som medverkat vilket också har varit ett medvetet urvalsförfarande. I planeringen av studien diskuterades kriterier för medverkan och huruvida andra yrkesgrupper skulle inkluderas, så som socialsekreterare eller ideella aktörer. I relation till studiens syfte ansågs dock detta inte vara relevant varpå andra yrkesgrupper uteslöts. Då studiens utgångspunkt var att återföreningsarbete är något som verkar saknas i socialt arbete var det inte helt givet att vända sig till just familjebehandlare. Då detta är en yrkesgrupp som möter många olika familjer och som därmed förväntades ha gedigen erfarenhet av familjearbete, ansågs denna yrkesgrupp lämplig för att kunna skapa ett rikt material.

Urvalet begränsades slutligen till sex stycken informanter spridda på tre olika verksamheter i tre olika kommuner. Kvale och Brinkmann (2014) menar att valet av antal informanter bör styras av forskningsfrågan och vilken typ av kunskap som studien syftar till att skapa. Går det att besvara det man vill ha svar på, kan antalet informanter anses vara tillräckligt (ibid.). I föreliggande studie ansågs sex stycken informanter tillräckligt för att besvara studiens syfte och frågeställningar i förhållande till den tidsram som givits för studien. Antalet informanter möjliggjorde skapandet av ett nyansrikt material med olika perspektiv på återföreningsarbete. Kvale och Brinkmann (2014) påpekar att det finns en vanlig uppfattning om att ett stort antal intervjuer är mer vetenskapligt än ett litet antal. De menar dock att forskaren inte ska stirra sig blind på antalet informanter utan snarare lägga fokus på själva kvaliteten på intervjuerna och analysen (ibid.). Ett mindre antal informanter kan därmed vara en fördel då det tillåter forskaren att göra en mer djupgående analys av det empiriska materialet. En begränsning i ett mindre antal informanter är att det då inte är möjligt att dra några generella slutsatser utifrån det empiriska materialet (ibid.).

Genomförande

Innan intervjuerna tog plats skrevs ett informationsbrev som behandlade både studiens syfte och information kring medverkan och samtycke som skickades ut till informanterna via mail (se bilaga 2). Vidare förbereddes en intervjuguide där frågor samlades under teman (se bilaga 1). Dessa teman utgick från studiens syfte och frågeställningar och inleddes med generella frågor kring återföreningsarbete för att senare snäva in frågorna.

Denna studie utfördes under en tidsperiod som präglats av covid-19 pandemin. Eftersom situationen kring covid-19 antogs skulle påverka utförandet av intervjuer erbjöds alla informanter valmöjligheten att utföra intervjuerna via ett fysiskt möte eller över videosamtal på länk. Då vissa verksamheter hade restriktioner som att undvika fysiska möten resulterade det i att fem av sex intervjuer utfördes via videosamtal. Informanten som valde att utföra intervjun via ett fysiskt möte fick själv välja plats och valde att göra intervjun på

sin arbetsplats. Att intervju via videosamtal har inte varit helt oproblematiskt. Det blev tydligt efter det att intervjuerna genomförts att samtalet vid det fysiska mötet flöt på mer naturligt än under videosamtalen. Det här skulle kunna handla om att det blev svårare att läsa av kroppsspråk och hålla ögonkontakt i videosamtalen, något Kvale och Brinkmann (2014, s. 131) menar kan ha betydelse för interaktionen mellan intervjuperson och intervjuare. Vidare fanns en fördröjning av ljudet i videosamtalen vilket upplevdes försvåra kommunikationen ytterligare. Det var därmed ibland svårt för intervjuerna att tolka exempelvis tystnad som uppstod. Det är svårt att säga om intervjuerna hade blivit annorlunda vid ett fysiskt möte, men det bör åtminstone påpekas att det möjligtvis kunde ha blivit så.

Intervjuerna spelades in med enbart ljudupptagning. Informanterna fick lämna muntligt samtycke under ljudinspelning i samband med intervjuerna. Intervjuerna tog 30–60 minuter och inleddes med småprat för att skapa en avslappnad atmosfär. I det här skedet skapas i mångt och mycket förtroendet mellan informant och intervjuare och är enligt Kvale och Brinkmann (2014) avgörande för intervjuens utgång. Därefter gjordes en genomgång av det informationsbrev som informanterna tidigare tagit del av via mail för att stämma av om det uppstått några oklarheter eller frågor kring studiens syfte och förfarande. Den här första delen av samtalet kan hänföras till det Kvale och Brinkmann (2014, s. 170) kallar för *orientering*. Under intervjuerna var det en av intervjuerna som hade huvudansvaret för strukturen i intervjun och som till stor del förde samtalet framåt. Den andre hade ansvar för anteckningar och följdfrågor när det behövdes. Denne hade således en mer observerande roll. Vem som skulle göra vad under intervjuerna bestämdes innan genomförandet. Intervjuguiden fungerade som ett stöd för intervjuerna att hålla sig till ämnet och att i så stor utsträckning som möjligt hålla sig till samma struktur i samtliga intervjuer för att inte missa viktiga frågor. Intervjuerna avslutades med att fråga informanten om denne hade några reflektioner eller frågor som dykt upp under intervjuens gång samt en förfrågan om vidare kontakt vid eventuella uppföljningsfrågor eller för att förtydliga svar.

Bearbetning och analys

För att kunna bearbeta det inspelade materialet från intervjuerna, transkriberades dessa. Detta gjordes manuellt på dator så snart som möjligt efter respektive intervju. Kvale och Brinkmann (2014) talar om transkriberingen som en förändring - från det talade, levande språket till det skriftliga språket. I den här processen går vi miste om vissa aspekter av det levande språket, så som kroppsspråk. Här blir det därför viktigt att fundera på hur transkriberingen ska gå till, vilket i hög grad är beroende av bland annat studiens syfte, tid och resurser samt materialets karaktär (ibid.). Är det exempelvis nödvändigt att skriva ut pauser, utfyllnadsord som "hm" och så vidare. För att hålla en så konsekvent utskriftsstil som möjligt, diskuterades tillvägagångssätt innan transkribering påbörjades. Detta ledde fram till

att utesluta utfyllnadsord som “eh”, “öh” och liknande, samt pauser och tystnader som inte upplevdes ha någon relevans för tolkningen av materialet. För att inte röja intervjupersonernas identitet bestämdes också att aidentifiera namn på informanterna samt verksamheterna och kommunerna de arbetade i. Efter att första intervjun hade transkriberats, jämfördes utskriften med varandra för att kontrollera att dessa hade skrivits på liknande sätt.

Det empiriska materialet som skapades genom intervjuerna har organiserats och analyserats med inspiration av det Lindgren (2014) kallar för *kodning*, *tematisering* och *summering*. Detta beskrivs kortfattat som en abstraktionsprocess som slutligen leder till enheter för analys och konklusioner (ibid.). Det handlar om att finna det centrala i materialet och sortera ut företeelser som tycks likna varandra för att sedan kunna skönja mönster i materialet, för att slutligen summera och sammanställa det analyserade materialet på ett välorganiserat sätt (ibid.). Ett första steg i analysarbetet var att lära känna materialet, vilket innebar en ingående läsning av de transkriberade intervjuerna. Utifrån denna läsning skapades en uppfattning om gemensamma beröringspunkter i de olika utsagorna. Redan här fanns det teoretiska ramverket och tidigare forskning med i läsningen av materialet, om än på en distanserad nivå. Detta för att komma nära materialets egen röst, utan att för den sakens skull missa viktiga aspekter kopplade till teori och forskning. När vissa gemensamma koder hade identifierats ställdes frågan vad dessa koder försökte säga. Nu involverades teori och forskning i större utsträckning än tidigare och även studiens syfte och frågeställningar fick ta en större plats i analysen. Nu började även relationer mellan de olika koderna skönjas och utifrån dessa skapades teman. Lindgren (2014) kallar denna analysnivå för tematisering. De teman som framträdde var *återetablering av relationer*, *skapa trygghet*, *hantera trauma* och *praktiska göromål*. Ett exempel på hur kodning och tematisering gick till var att koderna *att omdefiniera sig som familj*, *rollförändringar i familjen*, *att skapa relationer i ny kontext* och *att hitta ett sätt att vara tillsammans på som familj* skapade temat återetablering av relationer. Vidare analyserades dessa teman utifrån det valda teoretiska ramverket samt tidigare forskning. Analysarbetet har således inspirerats från den abduktiva ansatsen där det empiriska materialet har fått tala för sig själv i ljuset av det valda teoretiska ramverket och tidigare forskning. Det har alltså skett en växelverkan mellan empirin och teorin (Larsson, 2005a).

Etiska överväganden

I Vetenskapsrådet (2017) framgår det att forskning ska utföras med god kvalitet vilket syftar till att forskningen ska ha ett viktigt syfte och skydda de informanter som deltar i forskningen. Forskare ska därför under och innan forskningsprocessen beakta individskyddskravet som tar fasta på att individer som deltar i forskning inte skadas eller kränks (ibid.). För att utföra

god forskning där ingen medverkande individ kommer till skada finns det fyra forskningsetiska krav som forskaren ska förhålla sig till (Vetenskapsrådet, 2002). De fyra etiska kraven gäller, *Informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (ibid.).

Informationskravet tar fasta på att forskaren ska informera undersökningens deltagare vad syftet med studien är. Det ska vidare informeras om att deltagandet i undersökningen bygger på frivillighet vilket även innebär att deltagarna har rätt att avbryta sin medverkan när som helst under studiens gång. Till sist ska forskaren vara öppen med vad det innebär att delta i undersökningen (ibid.). För att uppfylla informationskravet formulerades ett informationsbrev som skickades ut till samtliga informanter innan intervjuerna genomfördes. Informationsbrevet innehöll en beskrivning av studiens syfte samt information om frivilligt deltagande och att det är okej att avbryta sin medverkan. Vidare gavs en beskrivning om att intervjuerna kommer behandlas på ett sätt där det inte kommer vara möjligt att identifiera verksamheten eller deltagarna. Det andra kravet, *samtyckeskravet*, syftar till att forskaren ska inhämta samtycke från undersökningens deltagare, något som måste inhämtas när deltagarna i undersökningen gör en aktiv insats (Vetenskapsrådet, 2017). Även om deltagare samtycker till att delta i en undersökning står det dem fortfarande fritt att avbryta sin medverkan när som helst under studiens gång (ibid.). Då majoriteten av intervjuerna genomfördes på videolänk beaktades detta krav genom att informanterna fick ge ett muntligt samtycke som spelades in via ljudupptagning. Informationsbrevet lästes igenom tillsammans med informanterna för att säkerställa att informanterna visste vad de samtyckte till. Det tredje etiska kravet, *konfidentialitetskravet*, tar fasta på att uppgifter om enskilda i en undersökning ska behandlas med största möjliga konfidentialitet samt förvaras på ett sätt så att obehöriga inte kan ta del av uppgifterna (ibid.). Med hänsyn till konfidentialitetskravet har informanternas namn helt uteslutits och kallas istället Informant 1, Informant 2 och så vidare. Då några av informanterna arbetar på samma verksamhet har det varit nödvändigt att omformulera vissa direkta citat. Detta för att ingen ska kunna känna igen vem som sagt vad. Vidare har även verksamheternas namn och städer anonymiserats. Sista etiska kravet, *nyttjandekravet*, handlar om att insamlade uppgifter från enskilda endast får användas för forskningsändamål och inte till kommersiellt eller ickevetenskapligt bruk (ibid.). Med hänsyn till detta krav kommer det insamlade materialet endast användas till examensarbetets syfte, där studiens författare och handledare är de som har tillgång till materialet.

Till sist blir det av betydelse att kortfattat nämna ett dilemma angående att kategorisera familjeåterförening och återförening med familjer som varit separerade till följd av migration. Det bör lyftas upp att när det förs diskussioner som rör migration finns det en tendens att diskussionerna präglas av någon slags dikotomi om "vi och dom". Men även att se detta som två kategorier med homogena grupper. Det har varit viktigt att, med studien, inte producera något som bidrar till denna dikotomi. Därför poängteras det här att familjer

som återförenas via anknytning inte är en homogen grupp men genom att göra kategoriseringar kan detta skapa möjligheter för att synliggöra problem och utveckling för det sociala arbetet.

Validitet

En forsknings validitet syftar till om forskarna har undersökt det som de hade i avsikt att undersöka (Kvale & Brinkman, 2014). Larsson (2005b) menar att det kan vara svårt att uttala sig om validitet inom den kvalitativa metoden eftersom det är forskaren själv som ska tolka innehåll vid analysen av data. Detta är ett dilemma som även Kvale och Brinkman (2014) lyfter upp. De ställer frågan om det är möjligt att skapa objektiv kunskap genom intervjuer där både informant och forskare har stort tolkningsutrymme (ibid.). För att mäta en kvalitativ studies validitet menar Larsson (2005b) att stort fokus bör ligga på informationsrika beskrivningar av det studerade fenomenet samt forskarens förmåga att analysera. Detta kräver i sin tur intervjufrågor som är utformade på ett sätt som möjliggör informationsrika beskrivningar. Vidare ska frågorna vara utformade så forskaren verkligen "fångar in" det som är avsett att "fånga in" (Larsson, 2005b).

För att säkerställa att studien håller sig inom ramarna för den avsedda undersökningen utformades en intervjuguide vilken har diskuterats i relation till studiens frågeställningar och syfte. Efter genomgång av tidigare forskning och formulering av syfte framställdes vissa teman som blev grunden för intervjuguiden. Intervjuguiden bestod av ett antal öppna frågor med flera underfrågor för att få informationsrika svar. Vidare godkändes och genomarbetades intervjuguiden tillsammans med handledare för att säkerställa att frågorna var av relevans i relation till syftet. Att förhålla sig till validering av en studie är inte något som görs vid någon speciell tidpunkt eller vid ett tillfälle utan är något som sker under hela forskningsprocessen (Kvale & Brinkman, 2014). Genom att diskutera och omarbeta intervjuguiden med tiden kunde undersökningens ramar förstärkas. Vidare var det även uppgjort att under intervjuerna skulle den som inte ledde intervjun inta en mer observerande roll. Uppgiften för den observerande undersökaren var att hålla samtalet inom studiens ramar och säkerställa att ingen viktig fråga föll bort under samtalets gång.

Reliabilitet

Reliabilitet syftar oftast till om en studies resultat anses tillförlitliga samt att resultatet ska kunna mätas vid upprepande tillfällen och av andra forskare (Kvale & Brinkman, 2014). I kvalitativa studier, där undersökningen syftar till att beskriva ett visst fenomen istället för att göra systematiska mätningar, talas det om reliabilitet något annorlunda (Larsson, 2005). I

kvalitativa studier handlar reliabiliteten om forskningsresultatens konsistens och inre logik (Kvale 1997 se Larsson 2005b, s.117). Att pröva resultatens konsistens innebär dels att under intervjuens gång ställa olika frågor som rör samma tema för att få fram ett nyansrikt svar och kärnan i temat (Larsson, 2005b). För att testa tillförlitligheten på svaren menar Larsson (2005) att det även kan vara av vikt att låta olika intervjuare ställa liknande frågor, då det kan ge olika svar beroende på vem det är som frågar.

Under intervjuerna bads informanten att ge något exempel på det svar som gavs för att sedan fråga informanten om hen hade någon särskild situation som hen kunde beskriva. Detta är ett exempel på hur det under intervjun kan skapas tillförlitliga svar genom att ställa liknande frågor på samma tema. Då intervjuerna utfördes med två intervjuare var det även möjligt att pröva en fråga genom att den ställdes och tolkades av olika personer. Det fanns en medvetenhet att intervjusituationen kan påverkas om det är en intervjuare eller två. Kvale och Brinkmann (2014) menar att det kan skapas en maktobalans i intervjusituationen då undersökaren är inläst på ämnet och sitter därför på specifik kunskap. Att ha två intervjuare kan därför tolkas som en större maktobalans. För att minimera risken för en obekväm intervjusituation meddelades informanterna i förväg om vilka som skulle medverka under intervjun.

Vetenskapsrådet (2017) menar att en allmän princip i forskning för att säkerställa en studies kvalitet och tillförlitlighet är att studien ska vara transparent. Studiens förutsättningar och utgångspunkter ska tydligt beskrivas och motiveras. Det ska även på ett tydligt sätt redovisas hur forskare har gått tillväga under forskningsprocessen (ibid.). Med hänsyn till kravet på transparens har det i den föreliggande studien redogjorts för bland annat studiens genomförande, metodval och hur materialet har bearbetats och analyserats. Detta gör att läsaren kan skapa sig en tydlig bild av studiens tolkningar och processer.

Litteratursökning

I litteratursökningen av tidigare forskning var utgångspunkten att kartlägga forskningsfältet inom socialt arbete med familjeåterförening. De databaser som använts i sökningen var *Sociology source ultimate*, *APA psycinfo* och *ERIC*. Det ansågs vara meningsfullt att söka artiklar som tog upp det sociala arbetet med olika former av familjeåterföreningar. Tillvägagångssättet i sökningen var att med nyckelorden söka i artiklars abstract. Sedan gjordes en genomläsning av artiklarnas sammanfattning som ledde till att vissa valdes bort och inte. Familjeåterförening tolkas vara ett brett forskningsområde med olika innebörder, internationellt. De första sökningarna i databaserna resulterade i internationell forskning om det sociala arbetet med familjeåterförening efter fosterhemsplaceringar eller adoption, det är även här det största fokus verkar ligga på forskning som rör återförening. Ett område där det

tolkas saknas forskning är familjeåterförening efter flykt och migration. När forskningen tog upp familjeåterförening efter flykt och migration låg fokus främst på familjernas egna erfarenheter och mindre om de professionellas erfarenheter. Något som uppmärksammades var att det saknades nationell forskning inom området familjeåterförening. Sökningen utvidgades därför till att både omfatta socialt arbete med familjer och nyanlända familjer men även till forskning kring att göra familj i ny kontext. Vidare hittades forskning genom att läsa vidare ur artiklars referenslistor. För att hitta relevant svensk forskning söktes artiklar och författare på nätet efter tips från handledare.

Nyckelord: family, social work, reunification, family immigration, reestablish family, family support work, doing family

Resultat och analys

Nedan presenteras det empiriska materialet i förhållande till Ellströms definition av kompetens och tidigare forskning. Kompetens förstås här utifrån Ellström (1992) som en handlingsförmåga som triggas igång när en individ tar sig an en utmaning i arbetet. Vårt sätt att arbeta med Ellström har inspirerats av de socialpedagogiska begreppen *se, förstå* och *handla* som vi anser liknar hans syn på kompetens, då kompetens så tydligt kopplas till handling. Resultaten kommer att presenteras utifrån vad familjebehandlarna *ser* som problem som de behöver engagera sig i. Under varje tema presenteras följaktligen hur de *förstår* detta och vilka *handlingsförmågor* de använder sig av för att ta sig an det som de ser och förstår. De uppgifter som informanterna ser ingå i återföreningsarbetet, som analysen ledde fram till är följande; *Återetablering av relationer, skapa trygghet* och *uppgifter med tvetydigt ansvar* där *trauma* och *praktiska göromål* ingår. Det sistnämnda temat, *uppgifter med tvetydigt ansvar*, behandlar uppgifter som av analysen visat att det finns en skillnad mellan att se och att handla men som ändå av informanterna anses som viktiga uppgifter i återföreningsarbetet. Resultatet avslutas sedan med en diskussion om kompetens i återföreningsarbetet.

“Återetablering av relationer” - se

Den mest framträdande uppgiften som flera informanter förklarar att de uppmärksammat i återföreningsarbetet är vad vi kallar *återetablering av relationer*. Här handlar det om att stötta familjerna i att skapa relationer till varandra i en ny kontext och hitta ett sätt att fungera tillsammans på som en familj. Några av informanterna beskriver den här uppgiften som att hitta *nya* sätt att vara familj på och att sträva efter att definiera om relationer i familjen efter en längre tids separation. En informant förklarar:

“Men det gäller att få till det där samtalet som handlar om att, hur ska de definiera sig själva i Sverige? För det är ju den största utmaningen” [Informant 4]

Även Informant 1 lyfter upp detta som en uppgift i återföreningsarbetet. Hen förklarar:

“Då finns det en rätt stor nytta med att sitta allihop, att man gör processen tillsammans, alltså att familjen är medveten om vad de andra går igenom [...] Så någonstans handlar det om att, tror jag, medvetandegöra familjen för vad det är som har hänt, och på vilket sätt påverkar det oss”

Den här uppgiften är något som liknar det som har uppmärksammats i forskning kring familjeåterförening. Sveaass och Reichelt (2011) menar att återföreningsarbetet bör innehålla en markering av återföreningen och samtal kring vilken betydelse som återföreningen kan få för familjerna. Detta bekräftar även det som Ångels Balsells et al. (2017) lyfter upp som en viktig uppgift i återföreningsarbetet; att stötta familjer med de eventuella förändringar som en separation kan innebära för familjemedlemmarna.

Förstå

Att arbeta med återetablering av relationer menar informanterna blir viktigt eftersom de har uppmärksammat en utmaning i återföreningsprocessen, som de kallar *smekmånadsfasen*. De beskriver smekmånadsfasen som en glädjefull tid för familjerna då de har återförenats. Under den här första tiden tillsammans, upplever informanterna att det är mycket som fungerar bra i familjerna men att den här glädjen snart kan bytas ut mot konflikter och utmaningar när familjerna har landat i återföreningen. En informant som har erfarenhet av att arbeta med familjer som återförenats via anknytning beskriver det som följande:

“Och man tar för givet, vi som jobbar med det här, att det mer eller mindre ska vara ett självgående piano med återförening. Att det skulle funka smärtfritt. Men med facit i handen så har vi fått... rakt av det motsatta [...] Många mår inte så bra i det att ja, men faktiskt bo med sina föräldrar och syskon, konstigt nog, men... Jag ska inte säga alla men jag har jobbat med ett tjugotal familjer och mer än hälften har det gått trögt för. Det funkar liksom under smekmånadsfasen när de kommer och typ första månaden. Men sen visar de tecken på att de helt plötsligt har kommit ifrån varandra. Och det är något som barnen själva sätter ord på”. [Informant 5]

Informanten beskriver ovan att en utmaning efter smekmånadsfasen kan vara att familjemedlemmarna har vuxit isär, där barnet som kom först till Sverige har vant sig vid ett självständigt liv. En annan informant menar att separationen kan göra det svårt för föräldrarna att ta tillbaka föräldrarollen, om denna har brustit tidigare. En ytterligare utmaning beskriver en informant är när föräldrarna upplever en statusförlust på grund av att helt plötsligt vara arbetslös eller bostadslös. Vad dessa utmaningar har gemensamt är att det skett någon form

av förändring av relationerna och rollerna inom familjen till följd av separationen och i mötet med det nya landet.

Ellström (1992) menar att kompetens alltid står i relation till en viss arbetsuppgift, situation eller kontext. Uppgiften kan vara satt av organisationen eller individen själv. För att kunna se vad det är för uppgift som ska lösas, tolkar vi utifrån Ellström att individen måste *förstå* problemet för att framgångsrikt kunna lösa uppgiften. Utifrån detta kan vi förstå det som att informanterna formar och engagerar sig i uppgiften “att återetablera relationer” utifrån de utmaningar de har erfart i arbetet.

Handla

Hur informanterna hanterar uppgiften att “återetablera relationer” kan se olika ut. Utifrån Ellström (1992) har vi kunnat identifiera handlingsförmågor som används av informanterna när de tar sig an den här uppgiften. Dessa är *samarbetsförmåga*, *inlevelseförmåga* och *personligt engagemang*.

En av informanterna lyfte upp vikten av att tillsammans med föräldrarna prata om vad det innebär att komma till ett nytt land. Detta på ett sätt där familjebehandlaren skapar sig en bild av föräldrarnas bakgrund för att sedan kunna samtala om familjens upplevelser av att vara familj i ett nytt land.

“På ett sätt att förstå deras situation och verkligen berätta hur det är att komma till Sverige, från scratch, och prata om de här krockarna.” [Informant 5]

Detta tolkas vara ett arbete som möjliggörs via ett samarbete mellan familjebehandlare och familj. Utifrån Ellström (1992) kan det förstås som att familjebehandlaren använder en *samarbetsförmåga* i mötet med familjerna. För att komma vidare i arbetet med familjen försöker informanten förstå familjens situation i relation till den nya kontexten och samtala om de krockar som uppstår. En ytterligare handlingsförmåga som möjliggör den här förståelsen för familjen tolkas här handla om en förmåga att engagera sig i en familjs livssituation. Informanten försöker leva sig in i familjens situation och det tolkas därmed även finnas en dimension av inlevelse i denna förmåga. Det verkar här således handla om en *inlevelseförmåga*. Den här handlingsförmågan är något som Ellström själv inte har definierat men som vi vill lyfta fram då det är något som är återkommande i informanternas utsagor. Inlevelseförmågan tillsammans med samarbetsförmågan blir här ett sätt att närma sig en förståelse för familjen för att kunna arbeta tillsammans.

Ett annat sätt att stötta familjerna i att återetablera relationer beskriver Informant 4. För att ens kunna samtala om de förändrade rollerna inom familjen, behöver familjebehandlaren förklara de rättigheter som kan kopplas till de olika rollerna i familjen.

Det blir ett sätt att skapa ramar för föräldrarna utifrån samhälleliga normer vilket är en förutsättning för att familjen ska kunna definiera sig själva i den nya kontexten.

“Och då får man ju börja att förklara vad det är för någonting. Vad det finns för rättigheter för kvinnor här eller vad det finns för rättigheter för män och vad det finns för rättigheter för barn.”

Vidare menar informanten att familjebehandlaren behöver sträva mot en förståelse av familjens bakgrund utifrån traditioner, normer och kultur. Informanten säger:

“[...] man blir ju inte färdig. Även om jag jobbat väldigt länge med det här så har jag ju skaffat mig erfarenheter men jag måste ju också liksom jobba på, ja, men vad behöver man veta om Syrien? Eller vad behöver man veta om Afghanistan?”

De två citaten ovan visar på att det enligt informanten krävs en ömsesidig förståelse för att kunna stötta familjerna i att återetablera relationer. Det informanten visar på här är att det kan krävas något mer än samarbetsförmåga i uppgiften att återetablera relationer. För att förstå familjens situation i Sverige, använder sig informanten av tidigare erfarenheter men menar också att hen behöver skaffa sig bakgrundskunskap om olika kulturer och dess normer. Informanten refererar återkommande under intervjun till olika dokumentärer hen har tagit del av. Det kan förstås som ett sätt för informanten att få kunskap om andra traditioner, normer och kulturer. Utifrån Ellström (1992) kan det tolkas som att informanten har ett *personligt engagemang* som möjliggör handlingsförmåga i arbetet med familjerna att återetablera relationer.

En annan informant uttrycker att det är svårt att förklara vad det är hen gör i arbetet med att återetablera relationer. Hen menar att man som familjebehandlare får *“modellera med den leran man får”* och utgå från familjens förutsättningar. När familjerna har med sig erfarenheter som är svåra att begripa så menar informanten att man får använda sin nyfikenhet för nå kunskap och förståelse. Nedan beskriver informanten att det är svårt att förstå hur det är att komma till ett nytt land och hur hen hanterar den här svårigheten i arbetet:

“[...] ja men jag förstår att de här... alltså det gör jag ju egentligen inte. Jag förstår ju att det blir jobbigt men jag kan ju inte sätta mig in i det och då får man ju vara nyfiken och fråga och be dom att berätta liksom så att man får lära sig via deras erfarenheter då.”

[Informant 2]

Det här kan tolkas som att nyfikenheten är ett uttryck för en *inlevelseförmåga* hos informanten. Vikten av att visa nyfikenhet och att inta ett in-lyssnande förhållningssätt i mötet med familjer är något som lyfts fram i forskningen (Bergset & Ulvik, 2019; Johansson, 2012). Johansson (2012) menar att lyssnandet och bekräftandet av familjernas berättelser blir viktigt för att skapa en tillit och en ömsesidig förståelse mellan familj och socialarbetare.

Detta förhållningssätt skapar i sin tur möjlighet för familjen och socialarbetaren att lära sig av varandra och kan bidra till att familjerna får ökad kunskap om samhället. Detta är något som lyftes upp som en förutsättning för en återetablering av relationer av en informant i föreliggande studie. Johansson (2012) menar också att något som behövs, utöver ren generell kunskap i socialt arbete, är kunskap om familjernas erfarenheter och värderingar. Detta får man enligt författaren genom att ta del av familjernas erfarenheter utifrån deras egna berättelser. Här blir det då också viktigt att som socialarbetare reflektera över sin egna kulturella bakgrund i förhållande till arbetet med familjerna (ibid.).

“Skapa trygghet” - se

För att få till ett framgångsrikt återföreningsarbete, menar samtliga informanter att det krävs en tillit mellan familj och familjebehandlare. En uppgift i återföreningsarbetet tolkas därför handla om att *skapa trygghet*. En av informanterna uttrycker det på följande sätt:

“Så att då behöver man vara trygg i behandlingsrelationen för att våga säga att det här blev inte så bra. Så att man inte känner sig dum eller skäms över att säga det.” [Informant 2]

Citatet visar att tryggheten blir en förutsättning för att skapa ett öppet samtalsklimat i behandlingsarbetet. En annan informant beskriver tryggheten som en framgångsfaktor i arbetet med ensamkommande unga som återförenas med sin familj:

“[...] jag har ju skapat en relation med de här ungdomarna på ett sätt som att de vågar lita på mig. Jag var kanske den första som de mötte när de kom till Sverige. Och det betyder jättemycket för dem. [...] och det är väl det de går på, att jag kanske är en utav dem som de kanske kan lita på”. [Informant 5]

Att finnas där för ungdomarna som en trygg vuxen menade alltså informanten var betydelsefullt för återföreningsarbetet.

Förstå

Att “skapa trygghet” är en uppgift som informanterna menar blir viktig på grund av att de uppmärksammat olika osäkra moment i återföreningsarbetet. En utmaning som några informanter beskriver är att känslor av svek är vanligt förekommande bland barn och unga som separerats från sina föräldrar. En annan informant lyfter upp att okunskap om samhällets stödfunktioner kan skapa osäkerhet hos familjerna. Det kan även enligt en informant vara osäkerheten i mötet med socialtjänsten som försvårar återföreningsarbetet. En av informanterna som har stor erfarenhet av att arbeta med ensamkommande barn och unga som har återförenats med sina familjer via anknytning förklarar följande:

“[...] och helt plötsligt när de kan beskriva det de varit med om på ett språk som de behärskar, så är det så mycket ilska och besvikelse på vuxna. Och först och främst ser de själva på mamma och pappa som inte har lyckats skydda dom. Och det är svårt.”

[Informant 5]

Här berättar informanten om sina erfarenheter av att arbeta med ungdomar som har utsatts för sexuella övergrepp under flykten till Sverige. Hen upplever att det handlar om att barnet eller ungdomen känner ett svek från föräldrarna, men att det även handlar om upprepade svek från vuxna under den långa flykten. Därför menar informanten att det blir särskilt viktigt att skapa trygghet. På ett liknande sätt beskriver en annan informant sveket som en utmaning:

“Jag kan tycka att både dom här barnen liksom på något sätt frågade sina föräldrar liksom, står du kvar hos mig? Finns du där för mig?” [Informant 6]

Vidare beskriver informanten att hens roll i förhållande till familjer som hanterar känslor av svek och skuld blir att stå kvar och finnas där som en trygghet. Att en familjeseparation kan leda till känslor av svek är inget som den tidigare forskningen tydligt lyfter upp som en utmaning i familjeåterföreningar. Att däremot separationen och tiden isär kan leda till känslor av osäkerhet och minskad tillit för varandra i familjen är något som Suarez-Orozco et al. (2011) tar upp i deras studie om migrerande familjers upplevelser av separationer och återföreningar. I studien tolkas orsaken till denna bristande tillit främst handla om att barnen många gånger inte känner igen sina föräldrar efter den långa tiden isär (ibid.). Àngel Balsells et al. (2017) menar i deras studie om familjeåterföreningar efter barns placeringar på fosterhem att det kan vara av vikt att stötta föräldrarna i föräldraförmågan vid en återförening eftersom det i dessa fall många gånger är just en bristande föräldraförmåga som varit orsaken till separationen. Ingen av de två studierna lyfter upp känslor av svek som en utmaning men det som förs fram tolkas vara att återföreningen efter en separation kan leda till otrygga familjerelationer. Att arbeta med att skapa trygghet tolkas därför bli betydelsefullt för återföreningsarbetet.

En av informanterna har upplevelser av att familjer kan ha en tendens att sluta sig, och inte vilja prata om det svåra. Detta är något som informanten menar främst visar sig när familjen är ny i Sverige och ännu inte litar på samhällets stödfunktioner. Hen menar att det krävs en trygghet i relationen mellan familjen och familjebehandlaren för att kunna prata om och utmana normer och roller inom familjen. Att tillit till samhällets stödfunktioner kan innebära en utmaning i återföreningsarbetet lyfter även en annan informant upp. Hen har förståelse för att det kan vara svårt för föräldrar att slappna av i mötet med familjebehandlaren då denne i egenskap av att vara en myndighetsperson iakttar föräldraförmågan. Hen föreställer sig att föräldrar kan känna sig bedömda och övervakade i behandlingsrummet och menar därför att det blir viktigt att skapa en trygg atmosfär.

“Så, en viktig sak, en väldigt viktig sak, det är ju att skapa en trevlig och god atmosfär. Att vi inte sitter där som två myndighetspersoner som ska övervaka och notera och iaktta allt. Det gör vi ju självklart men vi måste ju göra det på ett sånt sätt så att det känns tryggt även för föräldrarna. Så att hur vi agerar i de situationerna är oerhört viktigt.” [Informant 3]

Det som lyfts upp i citatet ovan tolkas handla om ett vanligt förekommande dilemma i det sociala arbetet, att förhålla sig till den maktobalans som relationen mellan socialarbetare och klient innebär. Denna betydelse över att skapa trygga relationer mellan familjebehandlare och familj eller socialarbetare och klient är dock inget som den tidigare forskningen om återförening lyfter upp. Det kan tolkas bero på att detta är något som socialarbetare alltid bör beakta i arbetet, oavsett uppgift, och lyfts då inte upp i forskning som berör specifika områden inom det sociala arbetet. Eftersom återföreningar tolkas, utifrån informanterna och tidigare forskning, präglas av osäkerheter både inom familjen och utanför familjen kan det dock påstås att detta är något som bör lyftas upp och som något särskilt att beakta i mötet med familjer som genomgår en återförening.

Handla

De handlingsförmågor som har kunnat identifieras bland informanterna när de tar sig an uppgiften att “skapa trygghet” är *inlevelseförmåga* och *självuppfattning*. I följande citat berättar en av informanterna om hur hen gjorde för att skapa trygghet för en ungdom:

“[...] genom att skapa bärande relationer...killen till exempel, hur kom det sig att han litade på oss? Jag tror att han såg oss i handling, och då tänker jag på när vi ringde till ambassaden i [land], när vi kontaktade Migrationsverket... helt och hållet trodde på det vi sa.” [Informant 5]

Det som var framgångsrikt i det här fallet, menade informanten var att ungdomen såg att behandlarna höll fast vid sitt ord och hjälpte ungdomen med myndighetskontakter. Den handlingsförmåga som möjliggör informantens agerande tolkas handla om en *inlevelseförmåga*. Informanten kunde leva sig in i “killens” erfarenhet av att bli sviken av vuxna och förstod att hen behövde utföra handlingar som visade att hen inte var ännu en vuxen som kommer svika ungdomen.

Att inlevelseförmågan blir viktig i uppgiften “att skapa trygghet” visas även när Informant 3 beskriver hur hen skapar en “trevlig och god atmosfär” för föräldrarna i mötet med familjebehandlaren.

“För att man kan ju bara sätta sig in i dom som kommer hit, sätta sig i ett rum med två personer som ska, som dom känner ska övervaka allt jag gör, det blir ju en väldigt konstig situation”

Det här tolkas som att det är en inlevelseförmåga som här blir en avgörande faktor för hur familjebehandlaren formar mötet med familjen. Det kan här även handla om att vara medveten om sin roll som familjebehandlare i mötet med familjer. Det kan hänföras till det som Ellström (1992) talar om som *självuppfattning* som en personlighetsfaktor som påverkar handlingsförmågan. Genom att vara medveten om sin position som familjebehandlare, att uppfatta sin roll som familjebehandlare och samtidigt kunna leva sig in i hur det är att vara familj i det mötet verkar vara två viktiga förmågor som leder till handlingar som möjliggör att skapa trygghet.

Uppgifter med tvetydigt ansvar

I analysen framkom vissa uppgifter i återföreningsarbetet som informanterna menade var viktiga, men det fanns dock en skillnad i om detta var uppgifter att engagera sig i eller inte som familjebehandlare. Vissa uppgifter som de såg engagerade de sig också i medan andra såg de, men det fanns en tvetydig inställning om och hur de skulle engagera sig i dessa. Här fanns därmed en skillnad mellan att se och att handla. Nedan följer därför en presentation av dessa tvetydiga uppgifter som delades in i två olika teman, *trauma* och *praktiska göromål*.

“Trauma” - se

När informanterna talar om familjeåterförening via anknytning var trauma något som alltid lyftes upp, både av de som har erfarenhet av målgruppen och av de som inte har erfarenhet. Det anses av samtliga informanter vara en uppgift som ingår i återföreningsarbetet men om det är en uppgift som ligger hos familjebehandlarna var det delade åsikter om. Vissa menar att trauma-uppgiften ligger nära till hands i familjearbetet generellt, att trauma är något som familjerna de möter ofta bär med sig och att det därför blir en uppgift man måste hantera. Andra menar att de saknar den utbildning de anser krävs för att kunna arbeta med trauma och hänvisar till andra instanser som de menar är mer kvalificerade för att hantera trauma. Utifrån Ellström (1992) kan det tolkas som att vissa informanter menade att det krävdes en *formell* kompetens för att ta sig an uppgiften om trauma medan andra menade att de kunde hantera uppgiften genom sin *reella* kompetens. Att trauma är en uppgift att beakta i återföreningsarbetet är således inget som studiens tidigare forskning lyfter fram, men då samtliga informanter nämnde trauma som något att beakta i återföreningsarbetet följer här en förståelse av denna uppgift.

Förstå

Informanterna uttryckte en förståelse för att familjer som flytt från krig ofta kan ha varit med om traumatiska händelser i det krigsdrabbade landet och/eller under flykten till Sverige. Några informanter menade att det ofta handlar om så fruktansvärda händelser att det är svårt att begripa och ta in vad familjerna har gått igenom. För vissa informanter verkar denna

förståelse för trauma-uppgiften bygga på tidigare erfarenheter av att familjer som varit separerade ofta har inneburit ett trauma. Förståelsen för trauma tolkas bygga på vad familjehandlarna tidigare har uppmärksammat i familjearbetet, vilket utifrån Ellström (1992) tolkas handla om att de förstår utmaningen utifrån sin reella kompetens.

Handla

I relation till uppgiften "trauma" är det svårt att identifiera några handlingsförmågor. Några informanter uttrycker att det krävs utbildning för att ta sig an trauma-uppgiften, samtidigt som de uttrycker att det är en uppgift som de ibland ändå måste hantera utifrån sina förutsättningar. Vissa ser trauma som en viktig uppgift i återföreningsarbetet, men avsäger sig helt uppgiften då de anser att det arbetet kräver en särskild expertis, detta trots att det finns reella erfarenheter av uppgiften.

Huruvida informanterna tar sig an uppgiften eller inte, tolkas påverkas av hur de ser på sin roll som familjehandlare och vad de uppfattar ingår i den rollen. Det tolkas också handla om hur de ser på sina kunskaper och erfarenheter i relation till en uppgift. Utifrån Ellström (1992) tolkas det här som att *självuppfattning* har betydelse för familjehandlarnas handlingsförmåga i relation till trauma-uppgiften. Självuppfattning tolkas här bli betydelsefullt eftersom det hänger ihop med informanternas uppfattning om sina tidigare erfarenheters användbarhet i nya situationer. Informanterna talar om trauma-uppgiften både som en särskild uppgift i relation till familjer som flytt krig och som en uppgift som ingår i det ordinarie arbetet. När informanterna talar om trauma i relation till familjer som erfarit krig och flykt, beskrivs detta i termer av att vara en särskild uppgift som kräver särskild kunskap då det är erfarenheter som man har svårt att förstå. Bergset och Ulvik (2019) visar i sin studie på hinder i förståelsen av föräldrar som gör sitt föräldraskap i exil. Ett hinder för familjearbetarens förståelse kan vara att denne inte lyssnar till de olika, nyanserade rösterna i föräldrarnas berättelser. I relation till föreliggande studie, kan det förstås som att ett hinder för att se trauma-uppgiften i relation till familjer som erfarit krig och flykt som en uppgift som vilken som helst, kan vara att familjehandlarens föreställningar om familjer som flytt krig står i vägen för ett utforskande av familjernas levda erfarenheter. Utifrån detta kan det tolkas som att det blir viktigt att familjehandlaren reflekterar över sina föreställningar och detta är något som kan tänkas höra ihop med självuppfattningen.

"Praktiska göromål" - se

Endast en informant såg som sin uppgift att vara behjälplig med praktiska göromål för att underlätta för familjer som återförenas via anknytning. Det kan handla om att stötta familjerna i frågor gällande boende, ekonomi, transport och liknande. Det här är något som några fler informanter menar skulle underlätta återföreningsarbetet men som inte anses vara en uppgift som ingår i deras roll som familjehandlare. De hänvisar istället till andra samhällsliga instanser.

Förstå

Det som informanterna har uppmärksammat är att dessa frågor om boende, ekonomi och liknande är något som försvårar återföreningsarbetet. En informant uttrycker att hen ser en vinst i att stötta familjerna med dessa praktiska göromål då det kan skapa en stabilitet för familjen, något som hen menar blir betydelsefullt för det fortsatta återföreningsarbetet. En annan informant uttrycker en förståelse för att dessa yttre omständigheter blir en ytterligare utmaning för familjerna vid en återförening.

Handla

Att ta sig an uppgiften "praktiska göromål" tolkas bero på om man uppfattar det som något som ingår i familjebehandlingsarbetet eller inte. En informant uttrycker det på följande sätt:

"Alltså man får ju gå tillbaka någonstans vart man ställer sig rent behandlingsmässigt, alltså vem är jag som socialarbetare, och det handlar ju om allt om människosyn och kunskaper och allting får ju väga in där [...]" [Informant 1]

Det här kan hänföras till det som Ellström (1992) beskriver som personlighetsfaktorer som skapar handlingsförmåga och här lyfter författaren bland annat fram individens *självuppfattning* som en personlighetsfaktor. Det kan genom citatet ovan tolkas som att informantens självuppfattning och synsätt på familjearbete, som något mer än behandling, blir en möjlighet i återföreningsarbetet. Här är det återigen en uppgift i återföreningsarbetet som tolkas styras av hur informanterna ser på sin roll som familjebehandlare och vad de uppfattar ingå i den rollen. Det blir även ett ytterligare exempel på hur *självuppfattningen* blir betydelsefull för handlingsförmågan.

Att dessa yttre faktorer är något som påverkar familjers mående i processen att bli familj igen är en utmaning som studiens tidigare forskning även bekräftar. Deng och Marlowe (2013) menar att familjer som bosätter sig i ett nytt land ofta saknar det sociala nätverk som tidigare fanns nära till hands när det var i behov av hjälp med praktiska göromål. Författarna menar att socialtjänsten därför bör utföra ett arbete som underlättar för familjerna att få tillgång till sociala nätverk (Ibid.). Av informanternas utsagor tolkas det finnas en förståelse för att dessa yttre faktorer påverkar familjernas välmående, men hur de kan hjälpa och stötta familjerna i detta tolkas sakna en nyanserad bild. Det tolkas vara en uppgift som ses som något man kan hjälpa till med eller inte. Vad Deng och Marlowe (2013) visar i deras studie är en dimension av att även om socialtjänsten eller socialarbetaren inte kan lösa alla utmaningar som de yttre faktorerna innebär så kan socialarbetaren ändå arbeta på ett sätt som stöttar familjen i att lösa dessa utmaningar. Det blir då inte denna antingen eller uppfattningen utan något mitt emellan. Utifrån Ellström (1992) kan skillnaderna i hur informanterna tar sig an uppgifterna att hantera trauma och praktiska göromål förstås genom det Ellström kallar för tolknings- värderings- och handlingsutrymme. Ellström menar att individens kompetens

i relation till en viss uppgift hänger ihop med hur denne hanterar dessa utrymmen. En individs kompetens inkluderar dennes förmåga att identifiera, utnyttja och utvidga dessa utrymmen (Ellström, 1992). Att informanterna exempelvis ser uppgiften praktiska göromål som viktigt men inte alltid engagerar sig i denna, kan förstås som att den av informanterna som engagerar sig ser sitt tolkningsutrymme och använder detta, men inte de andra. Tolkningsutrymme handlar enligt Ellström (1992, s 21) om individens utrymme att tolka och definiera arbetsuppgifter. Den informant som engagerade sig i praktiska göromål kan därmed sägas vara kompetent i det avseendet att hen såg vad som behövde göras (hjälpa familjer med praktiska göromål för att främja det fortsatta arbetet med dem) och använde sitt tolkningsutrymme till att definiera uppgiften vilket ledde till handling.

Kompetens i återföreningsarbetet

Ovan har vi presenterat resultatet i form av de mest framträdande uppgifterna som informanterna menar ingår i återföreningsarbetet. Något som blev tydligt under analysen av det empiriska materialet var att de uppgifter som informanterna såg i återföreningsarbetet, ofta var sådana uppgifter de även hanterade i det ordinära familjearbetet. Det var därför svårt att skönja vilka specifika uppgifter som tillhörde återföreningsarbetet. Genom att analysera hur informanterna förstår de utmaningar som kan uppstå i återföreningsarbetet, blev det dock tydligt vilka uppgifter som var specifika för återföreningsarbetet. Det handlar om att *återetablera relationer, skapa trygghet, hantera trauma* och *praktiska göromål*. Trots att informanterna ser dessa uppgifter som något som krävs vid ett återföreningsarbete, så är det inte alltid de ser uppgiften som något de kan eller bör engagera sig i. De två uppgifterna som de tydligt engagerar sig i är återetablering av relationer och skapa trygghet. Vilket enligt informanterna inte skiljer sig nämnvärt från det ordinära familjearbetet. Det kan då förstås som att familjebehandlarna tar med sig sina tidigare erfarenheter från familjearbetet till återföreningsarbetet. Utifrån dessa uppgifter har vi kunnat se att ett återföreningsarbete i grunden innebär att som familjebehandlare försöka nå en förståelse för den enskilda familjen. Det handlar om att förstå familjen utifrån dess dynamik, unika behov och bakgrund men också att förstå familjen i dess sammanhang, det vill säga i ljuset av den nya kontexten men även tiden innan och under separationen. Wikström (2007) undersöker görandet av familj i en ny kontext i sin studie. Studien visade att familjer intar olika strategier för att förhålla sig till de föreställningar som råder kring "invandrarfamiljer". I studien vill Wikström nyansera bilden av iranska familjers praktiker i Sverige och lyfter fram att dessa praktiker bör ses som ett agentskap (ibid.). Det här kan liknas med vad som framgår ovan om informanternas förståelse för familjer utifrån att de "gör om sig" i den nya kontexten. Förståelse i det här sammanhanget handlar också om att närma sig en förståelse för det svårbegripliga så som upplevelser av krig, flykt och ofrivilliga separationer. Något som möjliggör denna förståelse

tolkas vara inlevelseförmåga, samarbetsförmåga, personligt engagemang och självuppfattning. Dessa benämner vi som *mjuka förmågor* då de är sådana förmågor som inte erhålls genom formell inläring utan snarare genom ett personligt förhållningssätt till uppgifterna. Dessa mjuka förmågor tolkas vara betydelsefulla för att utveckla kompetens i återföreningsarbetet då de bringar en förståelse för familjerna som sedan leder en vidare i arbetet.

Att uppgifterna återetablering av relationer och skapa trygghet är något tydligt att engagera sig i, tolkas bero på informanternas subjektiva handlingsutrymme. Detta beskrivs av Ellström (1992) som en individs upplevelser av vad som är möjligt att göra i en viss situation. Ellström menar vidare att det subjektiva handlingsutrymmet bland annat påverkas av individens förmåga till metakognition (ibid.). Metakognition tolkas här handla om en förmåga att reflektera över sina tidigare erfarenheter, vilket i sin tur påverkar individens förmåga att identifiera, utnyttja och utvidga det faktiska handlingsutrymmet (Ellström, 1992). Förmågan att reflektera över sina tidigare erfarenheter tolkas därmed vara en viktig faktor för att kunna identifiera när och hur dessa erfarenheter kan användas i återföreningsarbetet. Detta blir då betydelsefullt i relation till de uppgifter som informanterna ser i återföreningsarbetet. Att informanterna ser möjligheterna i att använda sina tidigare erfarenheter i återföreningsarbetets olika uppgifter tolkas alltså skapa förståelse för vad ett återföreningsarbete innebär.

Utifrån uppgifterna trauma och praktiska göromål har vi kunnat se att informanternas inställning till dessa till viss del beror på hur de tolkar situationen, vilket tolkas höra ihop med hur de värderar och tänker kring sina tidigare erfarenheter. Detta visas då vissa informanter kan handla utifrån att de ser användning av sina tidigare erfarenheter men där andra informanter inte anser att de kan handla trots att de har tidigare erfarenheter. Även detta kan hänföras till det *subjektiva handlingsutrymmet*. Det går att förstå som att bristen på reflektion begränsar informanternas subjektiva handlingsutrymme vilket i sin tur leder till att informanten inte tar sig an utmaningen. Detta uppmärksammades när informanterna talade om uppgifterna trauma och praktiska göromål. Att utveckla kompetens står således i relation till det subjektiva handlingsutrymmet då kompetens förutsätter att individen engagerar sig i en utmaning.

En viktig kompetens för att utföra ett framgångsrikt återföreningsarbete tolkas därför vara att kunna reflektera över sina tidigare erfarenheter och se vad man kan hämta i det i relation till en annan situations behov, alltså den enskilda familjens behov. Sammanfattningsvis tolkas återföreningsarbetet innebära uppgifter som inte alltid ses som självklara att engagera sig i. Det kan därför påstås att "se möjligheter i sina tidigare erfarenheter" blir en viktig kompetens för ett framgångsrikt återföreningsarbete. Då detta

handlar om ett personligt förhållningssätt till en uppgift, kan det sägas vara en *mjuk* kompetens.

Vi har här visat vad som kan påverka familjebehandlarna att ta sig an en uppgift eller inte och att det kan ha att göra med en kompetens att se möjligheter i sina tidigare erfarenheter. Vidare har vi sett att familjebehandlarna ser vissa uppgifter som viktiga i återföreningsarbetet men där några ändå inte handlar. Det kan förstås som att familjebehandlarna använder delar av sin mjuka kompetens för att förstå vilka uppgifter som krävs, men att något saknas för att ta till handling. Utifrån Ellström (1992) kan detta förstås som att familjebehandlarna genom sitt tolkningsutrymme definierar uppgifterna olika och därför handlar olika. Kompetens i det här sammanhanget innebär att definiera en uppgift och använda sitt tolkningsutrymme till att identifiera sätt att lösa uppgiften på. Det kan exempelvis handla om att själv göra det man ser som viktigt eller att identifiera andra professioner att samarbeta med för att lösa uppgiften. Då återföreningsarbetet innebär uppgifter som både liknar det ordinarie familjebehandlingsarbetet och uppgifter som inte är lika självklara för familjebehandlarna kan det förstås som att den mjuka kompetensen och kompetens att utnyttja tolkningsutrymmet, tillsammans blir viktigt i återföreningsarbetet.

Diskussion

I den här studien har vi undersökt familjebehandlarnas kompetens och upplevelser av att arbeta med familjer som återförenas efter att ha varit isär till följd av migration. Vidare har vi tittat på vilka utmaningar som familjebehandlare har uppmärksammat (ser) i arbetet med familjer som återförenas och sedan vilken kunskap och handlingsförmågor som de har använt sig av.

I inledningen av uppsatsen beskrivs ett behov av stöd för familjer som har återförenats via anknytning och då mer specifikt tiden efter återföreningen. Det har i forskning framkommit att återföreningen är en lycklig tid för familjer som varit isär på grund av migration, men den visar också att konflikter kan uppstå efter en tid tillsammans. I vårt resultat, likt i forskningen (se t ex. Solheim & Ballard, 2016; Rousseau et al, 2004), har vi sett att det ofta handlar om att familjedynamiken förändras till följd av tiden isär; familjemedlemmars roller och status förändras inom familjen och detta kan bli svårt för familjen att hantera på egen hand. I analysen av intervjuerna blev det tydligt att familjebehandlarna hade kompetens av återföreningsarbete, även om det inte var någon uttalad eller formulerad insats. När familjebehandlarna talade om sina erfarenheter av att arbeta med familjer som återförenats, beskrevs detta som en vanlig förekommande uppgift i familjebehandlingen. Det kopplades alltså inte till något specifikt återföreningsarbete. Resultatet visade således att familjebehandlarna besitter kompetens av återföreningsarbete

och att det handlar om kompetens som är inbäddad i erfarenheter, vilka behöver "plockas" fram. Vi har då tittat på hur detta görs.

Det vi har kunnat se är att när familjebehandlarna engagerar sig i uppgifter som kan kopplas till återföreningsarbete, så görs detta utifrån den erfarenhet som de har utvecklat utifrån en erfarenhetsbaserad kompetens, det Ellström (1992) kallar för en reell kompetens, som de har fått genom att de har mött olika familjer som har varit i olika skeenden av en återförening. Till exempel så formades uppgiften "skapa trygghet" utifrån en förståelse för de känslor av svek som kan uppstå bland familjemedlemmar som har separerats. Förståelsen i sin tur formas av familjebehandlarnas tidigare erfarenheter av familjer som separerats, vilka används för att möta familjen här och nu. Resultatet har vidare visat att det inte bara var familjebehandlarnas erfarenheter som hade betydelse för förståelsen av uppgiften. Genom att använda Ellström (1992) som teoretiskt ramverk kunde vi även se att det var några ytterligare faktorer som hade betydelse för förståelsen. För att nå handlingsförmåga i arbetet med familjer som återförenas kunde vi se att faktorer så som affektiva, personlighetsmässiga och sociala faktorer blev viktiga. Utifrån det socialpedagogiska förhållningssättet se, förstå och handla kan det förstås som att tidigare erfarenheter blir tillräckligt för förståelsen och därför handlingen. Men genom att lägga till Ellströms teori om handlingsförmåga kan det tolkas att förståelsen och därför handlingen i återföreningsarbetet påverkas av inlevelseförmåga, personligt engagemang, samarbete och självuppfattning. Förmågor som inte är något *formellt* inlärt utan vad vi menar är *mjuka förmågor*. En socialpedagogisk kompetens i återföreningsarbetet utifrån se, förstå och handla tillsammans med Ellström kan därför förstås som en mjuk kompetens där ens tidigare erfarenheter och mjuka förmågor ligger till grunden. En mjuk förmåga är exempelvis att kunna engagera sig i en familjs situation och försöka leva sig in i dennes situation, det som vi kallar *inlevelseförmåga*. Det kan även vara att förstå hur sin egen position som familjebehandlare påverkar mötet med familjen, vilket vi menar är en förmåga till *självuppfattning*.

Som vi ser det är mjuk kompetens något som hjälper familjebehandlaren att skapa en förståelse för familjernas situation i ett återföreningsarbete, vilket i sin tur nödvändiggör handling. Att inte använda sin mjuka kompetens i de lägen familjebehandlaren ser att en uppgift är nödvändig, skulle kunna vara ett sätt för denne att distansera sig från uppgiften. Exempel på detta såg vi i relation till uppgifterna att hantera trauma och praktiska göromål. För att familjebehandlaren ska kunna se, förstå och handla krävs således att denne använder sin mjuka kompetens, annars är risken att denne inte ser uppgiften som sin att lösa. Här skulle vi vilja dra en parallell till Madsens (2006) idéer om socialpedagogisk kompetens och i synnerhet bildningsblomman. Madsens bildningsblomma representerar de särskilda kvalifikationskrav, eller kompetenser, som ställs på socialpedagogen och han menar att socialpedagogens handlingsförmåga kräver en femte kompetens – handlingskompetensen. Denna handlingskompetens innebär en förmåga att integrera de fyra kompetenserna (vilka

tillhör fyra olika praxisfält). Vidare menar Madsen (2006) att handlingskompetensen är en integrering av de kunskaper och erfarenheter socialpedagogen har skaffat sig dels genom den formella utbildningen och dels genom det vardagliga arbetet. En viktig del i handlingskompetensen är att den fordrar ett personligt förhållningssätt till sina kunskaper och erfarenheter (ibid.). Det här kan liknas vid det som framkommit i denna studie. Den mjuka kompetens som synliggjordes när vi undersökte familjebehandlares kompetens i återföreningsarbetet innebar på liknande sätt att kunna ha ett personligt förhållningssätt i relation till uppgifterna som krävs vid ett återföreningsarbete. Det skulle därmed kunna tolkas som att mjuk kompetens kan vara en viktig kompetens generellt i det socialpedagogiska arbetet.

Att resultatet visar att det finns beredskap bland familjebehandlarna för att ta sig an ett återföreningsarbete, aktualiserar frågan om återföreningsarbete är något som ska utföras inom ramarna för familjebehandling eller om det bör vara en "egen" insats. Eller handlar det om att sprida kunskap om återföreningsarbete till andra professioner som kommer i kontakt med familjer som återförenats via anknytning. Vi tänker att det krävs en medvetenhet hos de professionella inom socialtjänsten, då det ofta är de som möter de här familjerna först och som också har ett visst ansvar vid återförening via anknytning. Därför blir det viktigt att kunskap om återföreningsarbete genomsyrar hela socialtjänstens verksamhet så att familjer får tillräcklig information om socialtjänstens familjeinsatser. Tillgängligheten är något som även påtalas i forskningen kring återföreningsarbete. Det lyfts fram att tydlig information om vilka stödinsatser familjer har rätt att söka och hur detta görs spelar stor roll för framgångsrika återföreningar (se Sveaass & Reichelt, 2011; Huscroft - D'Angelo et al, 2019). Även Deng och Marlowe (2013) lyfter fram detta som en uppgift i det sociala arbetet med nyanlända familjer. I studien framkom att föräldrar ofta har kunskap om att det finns sociala stödinsatser att tillgå för föräldrar och familjen, men att det som saknades var en förståelse för hur man får tillgång till detta och hur det kan hjälpa familjerna. Deng och Marlowe (2013) förklarar detta med att det ofta är språkliga och kulturella hinder som står i vägen för familjerna. Vi menar att det säkerligen är faktorer som spelar in, men att det främst handlar om hur de professionella förmedlar information om sociala stödinsatser för familjer. Återigen blir det viktigt med en medvetenhet och kunskap kring de utmaningar som kan uppstå efter att en familj har "landat" i återföreningen, det vill säga efter smekmånadsfasen. Vår studie kan vara ett bidrag till att skapa en medvetenhet och kunskap för hur socialarbetare kan hjälpa familjer som återförenas, genom att synliggöra vilka se/förstå/handla som behövs i återföreningsarbetet.

Att återförening via anknytning inte har uppmärksammats som något som kan kräva långsiktigt stöd, anser vi kan leda till att familjer i behov av stöd riskerar att bli negligerade och i längden exkluderade. Madsen (2006) menar att det socialpedagogiska arbetet bör hänföra sig till att arbeta integrerande, att utföra ett arbete som leder till social inklusion. Vår

studie kan utifrån Madsen (2006) uppmärksamma och bidra med kunskap om en “målgrupp” vars behov riskerar att bli förbisedda av samhällets stödfunktioner.

Vi vill även poängtera att vi med studien inte menar att alla familjer som återförenas via anknytning är i behov av stöd efter återföreningen eller att det behövs *ett* speciellt sätt eller *en* speciell metod för att få till ett återföreningsarbete. Eftersom det ändå har öppnats upp för fler familjer att återförenas via anknytning anser vi det dock viktigt att synliggöra detta arbete och de kompetenser som krävs, och att vi med denna studie bidrar till en medvetenhet om vad en återförening kan innebära för familjer och hur man som socialarbetare kan arbeta med det.

Utifrån diskussionen ovan ställer vi oss frågan om socialtjänstens familjeinsatser når ut till familjer som återförenats via anknytning. Det skulle därför vara betydelsefullt att framtida forskning kring återföreningsarbete undersöker hur socialsekreterare förhåller sig till familjer som återförenas via anknytning. Vidare anser vi att det behövs mer forskning om familjers egna upplevelser av återförening i Sverige, då det i litteratursökningen blev tydligt att forskning om återförening är något som saknas i svensk forskning.

Litteraturförteckning

- Àngels Balsells, M, Pastor, C, Cruz – Molina, M, Fuentes – Pelaez, N & Vazquez, N. (2017). Understanding social support in reunification: the views of foster children, birth families and social workers. [elektronisk] *British journal of social work*. Vol. 47, ss. 812 – 827. Tillgänglig: OpenAIRE [2020-04-05] DOI: <http://dx.doi.org.ezproxy.server.hv.se/10.1093/bjsw/bcw049>
- Betancourt, T-S, Abdi, S, Ito, S, B, Lilienthal, M, G & Agalab, N. (2015). We left one war and came to another: resource loss, acculturative stress, and caregiver – child relationships in somali refugee families. [elektronisk]. *Cultural diversity and ethnic minority psychology*, Vol. 21 (1), ss. 114 – 125. Tillgänglig: APA PsycArticles [2020-04-21] DOI: <http://dx.doi.org.ezproxy.server.hv.se/10.1037/a0037538>
- Bergset, K & Ulvik, O.S. (2019). Parenting in exile: Refugee parents' multivoiced narratives. [elektronisk] *International social work*, ss. 1 – 13. Tillgänglig: HVLopen [2020-04-21] DOI: 10.1177/0020872819825778
- Danermark, B, Ekström, M & Karlsson, J.C. (2018). *Att förklara samhället*. 3. Uppl. Lund: Studentlitteratur
- Deng, A,S & Marlowe, M,J, (2013). Refugee resettlement and parenting in a different context. [elektronisk] *Journal of immigrant & refugee studies*. Vol. 11, ss. 416 – 430. Tillgänglig: Sociology source ultimate [2020-04-21] DOI: 10.1080/15562948.2013.793441
- Ellström, P-E. (1992). *Kompetens, utbildning och lärande i arbetslivet. Problem, begrepp och teoretiska perspektiv*. Nordsteds Juridik AB: Stockholm
- Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/86/EG av den 22 september 2003 om rätt till familjeåterförening. (EUT L 251/12 3.10.2003). Tillgänglig: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0086&from=EN> [2020-05-01]
- Helander, B. (2020). Kärnfamilj. I *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig på Internet: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/karrierefamilj>. [2020-05-09]
- Hellberg, L. (2019). *Migrationsverket kan inte mäta effekterna av nya regler*. Sveriges Radio, 3 augusti. Tillgänglig: <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7274263>. [2020-03-30]
- Hjerm, M, Lindgren, S & Nilsson, M (2014). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. 2. Uppl. Malmö: Gleerup

- Huscroft – D'Angelo, J, Trout – L, A, Henningsen, C, Synhorst, L, Lambert, M, Patwardhan, I & Tyler, P. (2019). Legal professional perspectives on barriers and support for school – aged students and families during reunification from foster home. [elektronisk] *Children and youth services*. Vol 107, ss. 1-8. Tillgänglig: Apa Psycinfo [2020-04-02] <https://doi-org.ezproxy.server.hv.se/10.1016/j.chilyouth.2019.104525>
- Johansson, I-M. (2012). *Uppdrag med förhinder, bemötande av familjer med migrationsbakgrund inom den sociala barnvården*. Diss., Göteborg: Göteborgs universitet, institutionen för socialt arbete.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (Tredje [rev.] uppl.). Lund: Studentlitteratur
- Larsson, S. (2005a). Teori, metod och empiri. I Larsson, S, Lilja, J & Mannheimer, K. (red.). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur, ss. 19 - 37
- Larsson, S. (2005b). Kvalitativ metod. En introduktion. I Larsson, S, Lilja, J & Mannheimer, K. (red.). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur, ss. 91 – 128
- Larsson, S, Lilja, J & Mannheimer, K. (red.) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindgren, S. (2014) Kvalitativ analys. I Hjerm, M, Lindgren, S & Nilsson, M (red.). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. 2. Uppl. Malmö: Gleerup, ss 31 – 43
- Länsstyrelsen (2018). *Mottagande och etablering av nyanlända 2018: lägesbilder från kommuner och landsting 2018*. [Elektronisk] Jönköping: Länsstyr. i Jönköpings län. Tillgänglig: <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.76f16c3d1665eba4c3ed59d/1540217266970/mottagande-etablering-nyanlanda-rapport-2018.pdf> [20-05-01]
- Löwenborg, C & Sjöblom, Y. (2009). Föräldrars och ungdomars erfarenheter av familjebehandling inom socialtjänsten. [Elektronisk] *Socialvetenskaplig tidskrift*, Vol. 16, nr 1, ss. 56 – 71. Tillgänglig: <https://journals.lub.lu.se/svt/article/view/15683/14166> [2020-05-09]
- Madsen, B. (2006). *Socialpedagogik. Integration och inklusion i det moderna samhället*. Lund: Studentlitteratur.
- Meeuwisse, A & Swärd, H. (2013). Introduktion: Vad är ett socialt problem? I Meeuwisse, A & Swärd, H. (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur & Kultur, ss. 23 - 56.

- Meeuwisse, A & Swärd, H. (red.) (2013). *Perspektiv på sociala problem*. (2., omarb. utg.) Stockholm: Natur & Kultur
- Migrationsverket (2018). *Beviljade uppehållstillstånd 2018*. Tillgänglig: https://www.migrationsverket.se/download/18.4cb46070161462db113174/1550131463060/Beviljade_uppeh%C3%A5llstillst%C3%A5nd_2018.pdf [2020-04-03]
- Migrationsverket (2020). *Stöd vid familjeåterförening*. Tillgänglig: <https://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/EU-fonder/Beviljade-projekt/Flikar/Integration-och-laglig-migration/Stod-vid-familjeaterforening.html> [2020-04-08]
- Molin, M & Bolin, A. (red.) (2018). *Socialpedagogisk handling – i teori och praktik*. Trollhättan: Högskolan Väst. Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hv:diva-12897>
- Molin, M & Bolin, A. (2018). Inledning: Den socialpedagogiska handlingsdimensionen – centrala begrepp. I Molin, M. & Bolin, A. (red.) *Socialpedagogisk handling – i teori och praktik*. Trollhättan: Högskolan Väst, ss. 10 – 18. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hv:diva-12897>
- Montesino, N & Righard, E. (2015). Inledning. I Montesino, N & Righard, E. (red.) (2015). *Socialt arbete och migration*. 1. uppl. Malmö: Gleerup, ss. 7 - 16
- Montesino, N. & Righard, E. (red.) (2015). *Socialt arbete och migration*. 1. uppl. Malmö: Gleerup
- Nilsson, M. (2014). Att samla in kvalitativa data – halvstrukturerade intervjuer. I Hjerm, M, Lindgren, S & Nilsson, M. (red.) *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. 2 uppl. Malmö: Gleerups, ss 149–165.
- Olsson, J. (2018). *Situationen för nyanlända barn i familj, med fokus på sociala frågor och socialtjänstens roll*. [Elektronisk] Göteborg: FoU i Väst. Tillgänglig: <https://goteborgsregionen.se/download/18.f091c25163fbefd2b03c32/1528956816460/nyanlanda-barn-i-familj.pdf> [2020-04-18]
- Pels, T & De Haan, M. (2007). Socialization practices of Moroccan families after migration, a reconstruction in a ‘acculturative arena’. [elektronisk] *Nordic journal of youth research*. Vol. 15(1), ss.71 - 89. Tillgänglig: Supplemental index [2020-04-21] DOI: <https://doi.org/10.1177/1103308807072690>
- Renzaho, A.M.N., McCabe, M. & Sainsbury W.J. (2011). Parenting, role reversals and the preservation of cultural values among Arabic speaking migrant families in

- Melbourne, Australia. *International Journal of Intercultural Relations* 2011 35(4):416-424. Tillgänglig: Science Direct. [2020-04-02] DOI: 10.1016/j.ijintrel.2010.09.001
- Rousseau, C, Rufagari, M-C, Bagilishya, D & Measham, T. (2004). Remaking family life: strategies for re-establishing continuity among congolese refugees during the family reunification process. [elektronisk]. *Social science & medicine*, Vol. 59, ss. 1095 – 1108. Tillgänglig: Science Direct. [2020-04-02] DOI: 10.1016/j.socsimed.2003.12.011
- Röda Korset (2018). *Humanitära konsekvenser av den tillfälliga utlänningslagen*. Stockholm: Röda Korset. Tillgänglig: <https://www.rodakorset.se/globalassets/rodakorset.se/dokument/om-oss/fakta-och-standpunkter/rapporter/konsekvenser-av-den-nya-lagen-181206.pdf>. [2020-03-30]
- Röda Korset (u.å.). *Få hjälp och stöd vid familjeåterforening*. Tillgänglig: <https://www.rodakorset.se/fa-hjalp/stod-vid-familjeaterforening/> [2020-04-20]
- Schiratzki, J. (2017). *Barnrättens grunder*. 6. uppl. Studentlitteratur: Lund
- Sociala Missionen (u.å.). *Råd och stöd vid migrationsfrågor*. Tillgänglig: <https://socialamissionen.se/rad-och-stod/migrationsfragor> [2020-05-01]
- Socialförsäkringsutskottets betänkande 2018/19:SfU26. (2018). *Förlängning av lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige*. [Elektronisk] Stockholm: Justitiedepartementet. Tillgänglig: <https://data.riksdagen.se/fil/B7CCFF40-8426-4A4C-894B-07CBB9AEA215> [2020-04-07]
- Socialstyrelsen (2013). *Ensamkommande barns och ungas behov: en kartläggning*. [Elektronisk] Stockholm: Socialstyrelsen Tillgänglig: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2013-11-37.pdf> [2020-04-03]
- Socialstyrelsen (2015). *Utreda barn och unga: handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen*. [Elektronisk] Stockholm: Socialstyrelsen. Tillgänglig på Internet: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2015-1-9.pdf> [2020-04-21]
- Socialstyrelsen (2020). *Ensamkommande barn och unga. Handbok för socialtjänsten*. [Elektronisk] Stockholm: Socialstyrelsen. Tillgänglig: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2020-2-6588.pdf> [20-02-25]

- SOU 2017:12. *Att ta emot människor på flykt i Sverige 2015: Betänkande av utredningen om migrationsmottagandet 2015*. [elektronisk]. Stockholm: Justitiedepartementet. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2017/03/sou-201712/>. [2020-03-30]
- Solheim, C, A & Ballard, J. (2016). Ambiguous loss due to separation in voluntary transnational families. [Elektronisk] *Journal of family theory and review*, vol. 8(3) ss.341 – 359. Tillgänglig: Sociology source ultimate [2020-03-20] DOI: 10.1111/jftr.12160.
- Suárez-Orozco, C., Bang, H.J., & Kim, H.Y. (2011). I Felt Like My Heart Was Staying Behind: Psychological Implications of Family Separations & Reunifications for Immigrant Youth. [elektronisk]. *Journal of Adolescent Research*, Vol. 26(2), ss. 222–257. Tillgänglig: ERIC. [2020-03-30] DOI: 10.1177/0743558410376830
- Sveaass, N & Reichelt, S (2011). Familiegjenforening i eksil – en utfordring for familierapeuter. [elektronisk]. *Fokus på familjer*, vol. 3, ss. 210 – 230. Tillgänglig: Universitetsforlaget. [2020-04-15]
- Svensson, K, Johnsson, E & Laanemets, L. (2008). *Handlingsutrymme. Utmaningar i socialt arbete*. Natur och kultur: Stockholm
- SFS 1994:1219 *Lag om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna*. [Elektronisk] Stockholm: Justitiedepartementet. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19941219-om-den-europeiska-konventionen_sfs-1994-1219 [2020-05-01]
- SFS 2016:752. *Lag om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige*. [Elektronisk] Stockholm: Justitiedepartementet. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2016752-om-tillfalliga-begransningar-av_sfs-2016-752 [2020-03-30]
- SFS 2005:716. *Utlänningslag*. Stockholm: Justitiedepartementet. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/utlanningslag-2005716_sfs-2005-716. [2020-03-30]
- Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. [Elektronisk] Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig: https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf [2020-04-06]

- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. [Elektronisk] Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig: http://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf [2020-04-06]
- Wikström, H. (2007). *(O)möjliga positioner, familjer från Iran och postkoloniala reflektioner*. Diss., Göteborg: Göteborgs universitet, institutionen för socialt arbete.
- Åkerlund, E-M (2020). *Om socialt stöd till ensamkommande* [Elektronisk]. Stockholm: FoU i Södertörn. Tillgänglig: <https://fou-sodertorn.se/wp-content/uploads/2020/01/Rapport-nr-173.pdf> [2020-05-01]

BILAGA 1: Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

- Vilken utbildning har du?
- Kan du kort beskriva den verksamhet du arbetar i?
- Hur länge har du arbetat som familjebehandlare?
 - o Hur länge har du arbetat här?

Familjeåterförening

- Hur jobbar ni med familjer som har återförenats efter att av olika anledningar har varit separerade?
 - o Hur jobbar ni med att knyta ihop relationerna efter en separation?
 - o Kan du ge ett exempel?
 - o Kan du berätta om en familj som du har arbetat med?
 - o Kan du berätta om en gång där det har varit svårt i arbetet med återförening?
 - o Kan du berätta om en gång när det har fungerat bra i arbetet med återförening?

Återförening via anknytning

I vår studie så vill vi ju titta på återföreningsarbete med familjer som har varit isär över nationsgränser och som sedan återförenas i Sverige. Är det här familjer som du har stött på i arbetet? Har du t ex arbetat med ensamkommande barn där det skett en återförening med familjen?

OM INTE:

- Vad tror du att det beror på?
- Vad tror du skulle kunna vara likheter och skillnader om ni arbetar med familjer som återförenas efter att ha varit separerade i olika länder?
 - o Du berättade innan om hur du arbetar med att knyta ihop relationer efter separation, tror du det skulle bli någon skillnad i det arbetet när det handlar om dessa familjer?
- Vad mer tror du skulle vara viktigt att tänka på i arbetet med dessa familjer?

OM JA:

- Vad är likheter och skillnader om ni arbetar med familjer som återförenas efter att ha varit separerade i olika länder?
- Vad är viktigt i det arbetet? Hur arbetar ni då?
- Hur jobbar ni med att knyta ihop relationerna efter en separation?

- Om jobbar på samma sätt: vad är det?
- Om jobbar på annat sätt: vad är det?
- Kan du ge ett exempel?
- Kan du berätta om en familj du har arbetat med?
- Kan du ge exempel när det fungerat bra?
- Kan du ge exempel när det varit svårt?
- Hur kan man använda den kunskap ni har om återföreningsarbete generellt till att möta de nya behoven hos familjer som varit splittrade på grund av migration?
- Har ni fått förändra arbetet på något sätt när det handlar om familjer som varit splittrade på grund av migration? (**förändringar för dig som familjehandlare**)
 - På vilket sätt?
 - Har ni fått anställa någon ny med någon speciell funktion? Exempelvis tolk, kulturtolk eller så.
- Vad tror du skulle behöva förändras/behövas?
 - Varför/varför inte?

Avslutande kommentarer

- Är det något du skulle vilja tillägga? Några andra reflektioner som har dykt upp under intervjun?
- Får vi kontakta dig på telefon eller mejl ifall det är något i intervjun som behöver förtydligas eller läggas till?

BILAGA 2: Informationsbrev

Information och förfrågan om att medverka i vetenskaplig studie

Hej!

Vi är två studenter från socialpedagogiska programmet vid Högskolan Väst som nu är inne på vår sista termin vilket innebär att det är dags för examensarbete. Vårt valda ämne är *socialt arbete med familjer* och mer specifikt *återförening av familjer*.

Studiens syfte är att bidra med kunskap om återföreningsarbete genom att undersöka familjebehandlares upplevelser och erfarenheter av att arbeta med familjeåterföreningar när familjen varit splittrad på grund av migration.

Därför vänder vi oss till dig som är familjebehandlare då din kunskap och erfarenhet skulle vara värdefull för oss och vår studie. Du behöver inte ha arbetat specifikt med familjer som varit splittrade på grund av migration för att delta i studien då vi anser att era erfarenheter av familjearbete generellt kommer att ge givande diskussioner kring familjeåterföreningar.

Deltagandet i studien innebär att bli intervjuad. På grund av rådande situation med covid-19 har vi full förståelse för att kan vara svårt att få till ett fysiskt möte och kan då istället erbjuda intervju via telefon eller över videolänk. En intervju beräknas ta cirka 45–60 minuter och kommer att spelas in. Intervjuerna kommer att behandlas konfidentiellt vilket innebär att ingen obehörig kommer att kunna ta del av materialet samt att vi kommer att avidentifiera uppgifter för att säkerställa anonymitet. Medverkan i den här studien är helt frivillig och du kan avbryta den när du vill och behöver då inte lämna någon motivering för detta.

Om du har några frågor, är du välkommen att kontakta oss på mejl eller telefon:

johanna.alkarr@student.hv.se 0702-xxxxxx

emma.gyllstrom@student.hv.se 0705-xxxxxx

Hoppas vi ses!

Med vänliga hälsingar,

Emma och Johanna

Mejladress till handledare Linnéa Åberg:

linnae.berg@hv.se